

Du ser det ikke før du tror det
Tema: Vold og seksuelle overgrep mot barn

Skrevet av:
Merethe Hauge Larsen
Are Yngvar Myhra
Hilde Sivertsen
Heidi Skarås

VID vitenskapelige høgskole
Bacheloroppgave
Bachelor i Vernepleie

Kull: Vp 12 deltid

Antall ord: 14245

Dato: 19.05.2016

Innholdsfortegnelse

FORORD	3
1 INNLEDNING	4
1.1 VALG AV TEMA	4
1.2 FORFORSTÅELSE.....	5
1.3 OPPGAVENS OPPBYGNING	5
1.4 AVGRENSNINGER I OPPGAVEN	6
1.5 PROBLEMSTILLING.....	6
1.6 BEGREPSAVKLARING	6
1.6.1 Barn	6
1.6.2 Håndtering.....	6
1.6.3 Avdekking.....	7
1.6.4 Grunnskole.....	7
1.7 TEORETISK GRUNNLAG	7
1.7.1 Retningslinjer fra Regjeringen "En god barndom varer livet ut".....	8
1.7.2 Etikk og verdier i møte med krenkede barn.....	8
1.7.3 Seksuelle overgrep mot barn.....	9
1.7.4 Vold	10
1.7.5 Traume.....	10
1.7.6 Traumebevisst omsorg (TBO).....	10
1.7.7 Toleransevinduet	10
1.7.8 Tabu.....	11
2 METODEDEL	12
2.1 KVALITATIV METODE	12
2.2 DET KVALITATIVE FORSKNINGSINTERVJUET.....	13
2.3 OPPGAVENS TROVERDIGHET	14
2.3.1 Pålitelighet	15
2.3.2 Gyldighet	16
2.4 FORSKNINGSETIKK.....	16
2.5 KILDEKRITIKK OG LITTERATUR	18
2.6 DATAANALYSE	18
3 RESULTAT	20
3.1 KOMPETANSEHEVING HOS PERSONALET.....	20
3.2 TEGN SOM GIR GRUNN TIL BEKYMRING	21
3.3 AVDEKKING OG HÅNDBLING AV VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP	21
3.4 UNDERVISNING I FORHOLD TIL KUNNSKAPSMÅL	21
3.5 SAMARBEID MED ANDRE INSTANSER	21
4 DISKUSJON	22
4.1 KOMPETANSEHEVING HOS PERSONALET.....	22
4.2 TEGN SOM GIR GRUNN TIL BEKYMRING	25
4.3 AVDEKKING OG HÅNDBLING AV VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP	28
4.4 UNDERVISNING I FORHOLD TIL KUNNSKAPSMÅL	33
4.5 SAMARBEID MED ANDRE INSTANSER I AKTUELLE SAKER	36
5 AVSLUTNING	39
BIBLIOGRAFI	42
SELVVALGT PENSUM	46
OBLIGATORISK ERKLÆRING	51
VEDLEGG: 1 INTERVJU GUIDE REKTOR	53

VEDLEGG 2: INTERVJU GUIDE SOSIALLÆRER.....	55
VEDLEGG 3: BARNEVERN PROFFEN	57

Forord

I 1842 kom kriminalloven med en begrensning for seksuell omgang med unge jenter, denne var ikke for å beskytte ofrene, men begrense menns seksuelle omgang med jentene, og det var ikke nevnt seksuelle overgrep mot barn, men kategorisert som utukt med kvinner under 12 år og utukt med kvinner fra 12- 15 år (Søftestad & Andersen 2014).

En far ble i 1672 i USA, henrettet for incest mot datteren. Datteren ble dømt medskyldig og straffet med piskeslag. De jentene som ble utsatt for seksuelle overgrep, ble oftest sett på som forføreriske, og umulig for en mann å unngå seksuell kontakt med. Også i Danmark ble de seksuelt misbrukte barna sett på som medansvarlige i de seksuelle handlingene til det kom en lovendring i 1967 (Søftestad & Andersen 2014).

På 1970- tallet, ble seksuelle overgrep mot barn satt i en medisinsk kontekst, der en fokuserte på hvilke skader dette kan medføre for barnet som har blitt utsatt. Ansvar for overgrepene og volden ble lagt hos overgriperen, ikke offeret.

Videre mot moderne tid, er det forsket på hvordan barna opplever å leve med overgrep og vold, og hvilke skader og ettervirkninger dette får for dem gjennom hele livet (Søftestad & Andersen 2014).

Avdekking og håndtering av dette fenomenet, har fått mye fokus den siste tiden.

Mange barn vokser opp i familier med vold og overgrep som en del av hverdagen. FNs konvensjon om barns rettigheter fastslår at alle barn har rett til en oppvekst i et hjem uten å bli utsatt for vold og overgrep.

Dersom den voksne stadig viser mangel på erkjennelse og respekt for barnet og setter egne behov fremfor hensyn til det, vil dette være å utsette barnet for omsorgssvikt. Barn som har vært vitne til vold og seksuelle overgrep, er også utsatt for omsorgssvikt (Heltne & Steinsvåg 2012).

De siste 20 årene er oppmerksomheten økt rundt fenomenet barn som opplever vold i familien, noe Øverlien bekrefter. Vold mot mødre, som barna er vitne til, kan skade barns fungering og utvikling, både kognitivt, atferdsmessig, emosjonelt og fysisk. Hvordan vi definerer fenomenet vold, overgrep og omsorgssvikt har også endret seg en del de siste 20 årene og vil ha en betydning for vår oppfatning av fenomenet (Øverlien 2012).

1 Innledning

Vold og seksuelle overgrep mot barn er ikke noe nytt fenomen. Barn har gjennom tidene vært lett bytte for seksuell utnyttelse og gjenstand for voldsutøvelse. De har vært ansett som svake samfunnsborgere som det er enkelt å utnytte. I bibelen blir det beskrevet at en far avlet barn med hver av sine døtre, også den jødiske Thoraen har nevnt seksuell omgang med barn; barn som er over tre år, kan troloves bort ved seksuell omgang. Helt frem til midten av 1800-tallet, har det vært et tema det ikke ble snakket om i vår vestlige kultur (Søftestad & Andersen 2014).

1.1 Valg av tema

Temaet vold og seksuelle overgrep mot barn, ble valgt på bakgrunn av våre interessefelt og det vi ser på som utfordrende problematikk å møte på i vårt arbeid som vernepleiere.

Begrunnelsen for valg av tema, er at vi ser viktigheten av at skolen, som er en stor og viktig arena i barns hverdag, fremheves lite i ulike handlings- og tiltaksplaner fra myndighetene.

Dette undrer vi oss over, da dette er den arenaen *alle* barna ferdes på, og derfor bør skolen være et naturlig knutepunkt for samarbeid med andre etater.

Som vernepleiere, jobber vi ofte med barn, enten i skole, barnevern, omsorgsboliger, psykiatri eller med barn som pårørende. Noen barn er særlig sårbare for å bli utsatt for overgrep og vold. Barn kan også leve i eller ferdes i risikofylte miljøer.

Likevel har vi ikke hatt noe om dette temaet i vår utdanning, og det er ingen fast del av bachelorutdanningene.

Gruppen kom frem til at vi i lys av stadige saker i mediene om vold og overgrep mot barn, ønsket å forstå mer av problematikken rundt dette. Flere av sakene i media beskriver hvordan ofrene føler seg sviktet av både skole, barnevern og andre offentlige etater. Vi vil ha fokus på hva som gjøres i skolen for å avdekke, og hvordan skolen håndterer mistanke om vold og seksuelle overgrep blant elevene.

Etter å ha lest Inga Marte Torkildsens bok, ”Du ser det ikke før du tror det”, som oppgavetittelen er hentet fra, og regjeringens tiltaksplan - ”En god barndom varer livet ut” (2014 – 2017), sitter vi igjen med en forståelse av at det skal foreligge planer og prosedyrer på de enkelte skolene. Ingen av gruppens deltagere er overbevist om at dette er satt i et system, eller at dette systemet fungerer.

Oppgaven fokuserer på systemnivå, på hvordan skolens rutiner for avdekking og håndtering av vold og seksuelle overgrep fungerer i praksis.

Vi ser på hvilke hindringer som tabu, manglende kompetanse, mangelfulle systemer og tverrfaglige samarbeidsvansker, som vanskeliggjør avdekking og håndtering av vold og seksuelle overgrep.

1.2 Forforståelse

Vi har ulik forforståelse i gruppen. Men felles er en antakelse om at de typiske skolefagene tar mye plass i undervisningen. Undervisningen om elevenes egen livsmestring, som skal gjøre dem i stand til å bli gode samfunnsborgere, nedprioriteres. Viktigheten av en god relasjon mellom elev og lærer eller assistent kan bli oversett og hindre barn i å fortelle om sine opplevelser. To av oss jobber i skolen og opplever skolehverdagen som travel. Det er derfor vanskelig å oppnå gode og trygge relasjoner med hver enkelt elev.

Etter å ha lest oss opp på tema, opplevde vi at vi ikke gjenkjente tiltakene som nevnes. Vi stiller oss derfor undrende til hvordan skolen håndterer og avdekker vold og seksuelle overgrep. En av oss har jobbet flere år i psykiatri og har truffet mange brukere som forteller at ingen på skolen så dem eller gjorde noe, til tross for at de fikk høre i voksen alder at folk forstod at det måtte ha vært noe. En av oss har erfaring fra barnevern og kriminalomsorg, og har sett konsekvensene av vold og overgrep.

1.3 Oppgavens oppbygning

Vi strukturerer oppgaven med innledning, metodedel, resultat, diskusjon og avslutning, etter IMRoD (Dalland 2012).

I innledningen redegjør vi for valg av problemstilling, avgrensninger i oppgaven, begrepsavklaringer og teori som er relevant for vårt tema. Metoden vi bruker, beskrives i metodekapittelet. Her benytter vi teori om den aktuelle metoden og knytter den opp mot det vi gjennomfører av metodisk arbeid i oppgaven. Både forskningsetikk og oppgavens troverdighet beskrives i egne underoverskrifter i metodekapittelet. Det redegjøres for hvordan vi kommer frem til resultatet av innsamlet data i en dataanalyse. Resultatet presenteres kortfattet i resultatdelen etter punkter vi sorterer datamaterialet i. Det som fremkommer i resultatdelen, drøftes i diskusjonen, der tar vi med ulike teorier og sitater fra intervjuene. Avslutningen inneholder en refleksjon og en kort oppsummering av det vi har gjort i oppgaven.

1.4 Avgrensninger i oppgaven

Oppgavens tema avgrenses til å gjelde barn som er utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Derfor går vi ikke inn i dype beskrivelser av selve overgrepene, forebygging eller konsekvensene av disse, da oppgaven omhandler hvordan skolen avdekker og håndterer vold og seksuelle overgrep mot barn. I den forbindelse avgrenser vi oppgaven ytterligere, da skolens ansvar er å melde fra om saker, ikke drive etterforskning. Derfor er ikke hvilken type vold eller overgrep vesentlig for oppgavens helhet.

På grunn av at skolen er arena for alle barn, diskriminerer vi ikke i forhold til funksjonsnivå, etnisk bakgrunn eller lignende. Vi begrenser kun i forhold til barnas alder, og velger å avgrense til barn i alderen 6-10 år, altså barn i småskolealder.

Vi utdyper ikke andre tilnærminger enn traumebevisst omsorg. Grunnen til dette, er at det er denne som nevnes i våre kilder.

1.5 Problemstilling

Utgangspunktet for vår problemstilling, var en nysgjerrighet på hvordan skolen arbeider for å fange opp og hjelpe barn i særlig sårbare situasjoner. Vi undersøker fenomenet vold og seksuelle overgrep mot barn i småskolealder og hvordan skolen avdekker og håndterer dette. Dermed blir vår problemstilling;

På hvilke måter avdekker og håndterer skolen vold og seksuelle overgrep mot barn i småskolealder – 6-10 år?

1.6 Begrepsavklaring

Her er en kort forklaring på begreper som brukes i oppgaven, i forhold til problemstillingen vår.

1.6.1 Barn

I FNs konvensjon om barns rettigheter, artikkel 1, er barn et hvert menneske som er under 18 år.

1.6.2 Håndtering

Når vi i oppgaven nevner håndtering av vold og seksuelle overgrep, menes det de spesifikke og håndgripelige tiltakene som blir gjort, hvem som beslutter, hvem som iverksetter og hva som gjøres i praksis. Eksempelvis, når skolen avdekker et tilfelle, gir personalet melding om dette til rektor. Rektor beslutter å melde til barnevernet, og rektor iverksetter dette. Personalet som avdekker tilfellet ivaretar barnet på et egnet sted til barnevernet overtar (vår definisjon).

1.6.3 Avdekking

En vid definisjon av begrepet avdekking omfatter det barnet som er utsatt for overgrep og dets fortelling om overgrepet. Det kalles tilfeldig avdekking når voksne eller andre barn påpeker et barns seksualiserte atferd, ubevisste verbale eller ikke- verbale uttrykk. Det er også tilfeldig avdekking når voksne får informasjon om barn som er sammen med overgrepspersoner. Det kalles avdekking når overgriper blir tatt på "fersk gjerning". Måltrettet avdekking er når barnet velger selv å fortelle om sine erfaringer ved å synliggjøre det verbalt eller via sin atferd for eksempel avvisning, fravær fra hjemmet, selvskading, spiseforstyrrelser og selvmordsforsøk. De fleste overgrepsutsatte sier ikke noe om sin situasjon før det har gått flere år (Søftestad & Andersen 2014).

"Hva skal til for at seksuelle overgrep regnes for avdekket? Når barnet har fortalt, når fagfolk vurderer at det er faglig og juridisk tilstrekkelig sannsynlig, når straffelovens kriterier er innfridd eller når overgriper tilstår? Svarene vil variere mellom dem som er involvert. Hvem bestemmer når en overgrepssak er avdekket?" (Søftestad og Andersen 2014:88).

1.6.4 Grunnskole

Grunnskolen er et begrep som brukes om den grunnleggende opplæringen som reguleres av opplæringslova. Barn og unge har plikt til grunnskoleopplæring fra året barnet fyller 6 år og til det har fullført det tiende skoleåret (Opplæringslova).

1.7 Teoretisk grunnlag

Vi har gjennomgått litteratur anbefalt i Thorkildsens bok (2015), og aktuelle kilder og nettsider som vi mener belyser vår problemstilling; På hvilke måter avdekker og håndterer skolen vold og seksuelle overgrep mot barn i småskolealder, 6-10 år? Kildene kan brukes i forhold til fenomenet i norsk skole da regjeringens tiltaksplan også bygger på disse (Barne,- Likestillings,-og Inkluderings Departementet 2014).

I flere år har støttesentrene mot incest og seksuelle overgrep presisert at "du ser det ikke før du tror det". For å kunne fange opp barn som blir utsatt for vold og seksuelle overgrep, må vi erkjenne at det skjer (Thorkildsen 2015).

En rapport fra Unicef, FNs barnefond, kom i 2014 og viste at vold mot barn er et omfattende samfunnsproblem over hele verden.

På grunn av at volden og overgrepene fører med seg helseproblemer som ”atferdsproblemer”, kriminalitet, fattigdom, rus, selvmord og forsøk på selvmord, kalles det et folkehelseproblem (Felitti m.fl. 1998).

Til tross for dette, vises det ikke i form av forskning, bevilgninger og oppmerksomhet. Vold og seksuelle overgrep er oftest skjulte problemer, som vi ikke ser kostnadene og konsekvensene av før det er for sent (Thorkildsen 2015).

1.7.1 Retningslinjer fra Regjeringen ”En god barndom varer livet ut”

Tiltaksplanen ble iverksatt i 2014, og er bygget på FNs barnekonvensjon, som sier at barn har rett til en oppvekst uten vold og overgrep. Den påpeker at ansatte i offentlige tjenester skal ha kompetanse på hvordan de oppdager og gir tidlig hjelp til familier som har det vanskelig (BLD 2014).

I opplæringslova fastslås det at alle elever i grunnskoler og videregående skoler har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring.

Det er et stort behov for å tematisere og åpne opp for samtaler om psykisk helse, vold, overgrep, seksualitet, mobbing og identitet i trygge rammer.

Tiltaksplanen sier også at rutiner for å avdekke vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom med funksjonsnedsettelse må bedres. Rutinene skal være tilgjengelige for alle som jobber med denne elevgruppen (BLD 2014).

1.7.2 Etikk og verdier i møte med krenkede barn

Med hvilke verdier og etisk utgangspunkt vi møter barn som blir eller har blitt utsatt for vold og seksuelle overgrep, er nedfelt i vårt yrkesetiske grunnlagsdokument. FNs barnekonvensjon er nedfelt som en sentral verdi, sammen med et humanistisk menneskesyn, i det yrkesetiske grunnlagsdokumentet fra Fellesorganisasjonen (FO 2015).

FNs barnekonvensjon påpeker barns rett til å leve i et hjem uten vold og seksuelle krenkelser.

Det kan være nyttig å følge Løgstrups etiske fordring i møte med barn som har blitt utsatt for vold eller seksuelle overgrep;

”Den enkelte har aldri med et annet menneske å gjøre uten at han holder noe av dets liv i sin hånd. Det kan være noe veldig lite, en forbigående stemning, en opplagthet man får til å visne eller man vekker, en glede man utdyper eller hever. Men det kan også være mye, så det faktisk er opp til den enkelte om den andres liv lykkes eller ikke” (vår oversettelse etter Løgstrup 1991:25).

Den etiske fordringen er usynlig. En handling kan ikke bedømmes ut fra uselviske eller egoistiske motiver. Handlingen oppfattes likt om den er utført fra rettferdighet, lettsindighet, eventyrlyst eller lydighet. Fordringen er i oss alle, og sier oss at vi skal ta vare på den andres liv. Hva som er fordringen fremkommer av vår egen erfaring og innsikt, hvordan vi bedømmer den andres situasjon og relasjonen vi har til den andre. Vi må bruke fantasien for å få klarhet i med hvilke ord eller hvilken handling eller unnlatelse av handling som tjener den andre best mulig. Vi må se saken ut fra den andres ståsted for å finne den etiske fordringen (Løgstrup 1991).

1.7.3 Seksuelle overgrep mot barn

Seksuelle overgrep innebærer krenkelse av barnets intime og kroppslige grenser. Et barn er ikke modent, verken psykisk eller fysisk, for seksuell involvering det utsettes for. Overgriperen benytter makten sin for å få dekket sine egne behov, og dette går på bekostning av barnets. Overgrep som omfatter inntrengning og sædutløsning i noen av kroppens hulrom, anses som særlig omfattende angrep på barnets personlige integritet. Seksuelle overgrep kan medføre skader i underlivet og analåpningen, tannskader, kjønnssykdommer og graviditet. For noen overgrepsutsatte barn oppleves ikke overgrepene bare som negativt, det ”ekle” og vonde er gjerne kombinert med behag og positive opplevelse av å være overgriperens utvalgte. Dette kan føre til at barnet opplever å føle seg delaktig og skyldig i det som foregår. Noen barn opplever at skillet mellom dem selv og overgriperen viskes vekk, det vil si at barnet selv opplever at det er ansvarlig for handlingene (Søftestad & Andersen 2014).

I Norge er seksuell lavalder 16 år. Dersom barn under 14 år utsettes for seksuelle overgrep, er dette straffeskjerpende, ytterligere straffeskjerpende er det dersom barnet er under 10 år og spesielt dersom barnet har vært utsatt gjentatte ganger (Straffeloven).

1.7.4 Vold

Vold er vanskelig å definere, vi har derfor valgt å gjengi Isdals definisjon av vold;

”Vold er enhver handling rettet mot en annen person som ved at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller å slutte å gjøre som den vil” (Isdal gjengitt etter Heltne & Steinsvåg 2012:19).

1.7.5 Traume

Et traume kan oppstå når hendelser oppleves så intense, skremmende og uforståelige at barnet med sine indre ressurser ikke makter å få overblikk over situasjonen. Vold og seksuelle overgrep kan være slike hendelser. Traume er de ”indre” skadevirkninger som slike hendelser kan utvikle i barnet (Søftestad & Andersen 2014).

1.7.6 Traumebevisst omsorg (TBO)

De tre grunnpillarene i traumebevisst omsorg er *trygghet, relasjon* og *affektregulering*. De er sentrale for alle, og spesielt for barn med traumeopplevelser. Traumatiserte barn har ofte utviklet en utrygghet, slik at en positiv endring starter med å skape en trygg atmosfære. Trygghet er en grunnleggende nødvendighet for å kunne fungere i hverdagen. Relasjoner henger sammen med trygghet. Når barnet opplever trygghet, kan det knytte relasjoner til sine omsorgspersoner. Affektregulering, eller følelsesregulering er en lært og ikke medfødt egenskap. Traumatiserte barn har ofte behov for å lære å regulere sine følelsesreaksjoner, dermed blir det omsorgspersonenes ansvar å lære barn å samregulere sine følelser. Samregulering hjelper barna til å lære øyeblikkets følelser og utvikle vedvarende selvkontroll gjennom genuin omsorg, beroligende stemme, anerkjennelse og til refleksjon over problemløsninger, hos en rolig, trygg og sensitiv voksen (Andersen 2014).

1.7.7 Toleransevinduet

Med begrepet toleransevinduet menes spennet av aktivering som er optimalt for et individ. Dette er sonen vi lærer lettest og er mest oppmerksomt tilstede i situasjoner og relasjoner. Over denne toleransegrensen, er man i en hyperaktivert tilstand, med forhøyet hjerterate, respirasjon og muskeltonus. Er man under grensen, er man i en hypoaktivert tilstand, med reduserte funksjoner. Toleransevinduets spennvidde og fleksibilitet formes av personens erfaringer fra det tidlige samspillet med primære omsorgsgivere.

Barn utenfor sitt toleransevindu trenger hjelp til regulering. Når barnet er innenfor sitt toleransevindu fungerer hjernen som en koordinert helhet, mens ved utrygghet flyttes kontrollen til primitive deler av hjernen, hvor tenking, reflektering og vurdering kobles ut (Andersen 2014).

1.7.8 Tabu

Det er flere årsaker til at barn ikke forteller om seksuelle overgrep eller vold. Begreper som tabu, skyld, skam og fortielse beskriver årsakene.

”Begrepet tabu er et kulturelt fenomen som betyr et sosialt forbud mot å synliggjøre eller fortelle”, slik Leira definere det (gjengitt fra Søftestad 2008:50).

Skyld og skam handler om følelser og oppleves i relasjon til andre mennesker. En som opplever skyld vurderer seg selv negativt. Han eller hun vil skjule seg selv eller det som har skjedd (Myhre, Thoresen og Hjemdal 2015). Skam viser til hvem vi er mens skyld oppstår på grunn av noe vi har gjort eller har lyst til. Skyld er det som motiverer mennesker til handling, skjule noe eller gjøre noe godt igjen. Moralsk standard hos mennesket avgjør hvor sterk skyldfølelsen blir (Eide- Midtsand 2014:163).

Litteraturen nevner tre årsaker til fortielse: indre årsaker hos barnet, for eksempel skremmende opplevelser som overgrep, lagres i barnets hjerne og gjør det vanskelig for barnet å formidle. Relasjonelle årsaker er forbindelsen til overgriper. Når barnet blir fortalt at dette er vanlig, men vi snakker ikke om det, blir barnet villedet til å tro på overgriper.

Overgriper bruker tilnæringsmetoder som gjør at barnet ikke makter å si fra. Overgriper tilfører barnet skyld for det som skjer eller legger ansvar på barnet om at det må ta vare på overgriper. Sosiale og kulturelle årsaker handler om holdninger til seksuelle overgrep, at de bagatelliseres og bortforklares eller benektes at forekommer. Det kan føre til at nære voksne rundt det overgrepsutsatte barnet er en direkte årsak til at overgrep ikke avdekkes (Søftestad & Andersen 2014:29).

Thorkildsen sier i sin bok at fagfolk som ikke har avklart egne reaksjoner eller hvordan forholde seg til alvorlige ting, som seksuelle overgrep og vold mot barn, kan benekte og bagatellisere at det skjer. Fagfolk kan identifisere seg med foreldre og la egne følelser komme i veien for hjelpen til barnet. Dette er ulike mekanismer som påvirker det utsatte barnet fra å fortelle (2015).

2 Metodedel

I dette kapittelet blir metoden vi har brukt presentert i sin helhet.

Å følge en bestemt vei mot målet kan bety å finne ut hvordan vi skal innhente informasjon om virkeligheten og analysere informasjonen, slik at den gir ny innsikt i samfunnsmessige forhold og prosesser (Kvale & Brinkmann 2015).

For å belyse vår problemstilling; på hvilke måter avdekker og håndterer skolen vold og seksuelle overgrep mot barn i småskolealder, 6-10 år, vil vi foreta intervju. Dette skal forskes på med et fenomenologisk design. I vår undring vil vi få frem intervjupersonenes stemme og det de deler med oss. Vi velger å omtale våre intervjukilder som intervjupersoner, for å favne alle deres egenskaper, da dettet begrepet er nøytralt. Ved å bruke en fenomenologisk tilnærming vil vi kunne få innsikt i dette sosiale fenomenet ut fra intervjupersonenes perspektiver, samt få fenomenet beskrevet ut fra deres opplevelser av det, fordi den virkelige virkeligheten er den mennesker oppfatter (Kvale & Brinkmann 2015:45).

I fenomenologiske granskinger tolkes ikke tekster, men kunnskap søkes om blant annet menneskers livsverden og mening. Det er nødvendig med teoretisk refleksjon rundt fenomenet vi undersøker for å forstå intervjupersonens tolkning av fenomenet (Embree 2013). Vi har under hele prosessen lest faglitteratur for å se sammenhengen mellom de opplevelsene intervjupersonene forteller om og det litteraturen sier om fenomenene.

2.1 Kvalitativ metode

Vi har valgt å bruke kvalitativ metode i vårt forskningsprosjekt. Denne metoden vil si å gå i dybden for å kunne vektlegge betydningen av hva vi skal finne ut. For å finne svar i prosjektet ville vi ha få intervjupersoner for å innhente informasjon om få enheter (Thagaard 2013).

Kvalitativ forskning viser til egenskapene eller karaktertrekkene ved de sosiale fenomenene vi studerer. Arbeidsmaterialet for vår kvalitative metode er lydopptak av intervju, transkribert tekst, teori og empiri som gir grunnlag for videre analyse (Repstad 2007).

Vi er opptatt av intervjupersonens livsverden rundt fenomenet vold og seksuelle overgrep mot barn i småskolealder, på grunn av vårt ønske om å vite og forstå deres opplevelser og meninger. Derfor benytter vi kvalitative forskningsintervju. Vi utfører en fenomenologisk analyse av transkribert tekst. Dette for å belyse den enkelte intervjupersonens egen tolkning av fenomenet ut fra hans eller hennes eget utgangspunkt (Johannesen, Tufte & Kristoffersen 2009).

2.2 Det kvalitative forskningsintervjuet

Et kvalitativt intervju kan gjerne kalles ustrukturert eller ustandardisert (Kvale & Brinkmann 2015: 35). I våre forskningsintervju valgte vi å bruke semistrukturert intervju. Det gjorde vi fordi det er anbefalt når intervjupersonenes dagligliv skal forstås slik de ser det.

Semistrukturert intervju kan ligne en samtale, men da det er en profesjonell samtale er det nødvendig med en særegen tilnærming og teknikk. Vi utførte intervjuet på bakgrunn av en intervjuguide (Vedlegg 1-3), som inneholdt spørsmål om temaet. Spørsmålene var ment som en rettesnor slik at vi fikk svar på det vi ønsket (Kvale & Brinkmann 2015:46).

Før vi valgte ut intervjupersoner, måtte vi avgjøre hva vi ønsket å finne svar på. Vi tok utgangspunkt i tiltaksplanen; ”En god barndom varer livet ut” (BLD 2014), grunnskolens kompetansemål (Utdanningsdirektoratet 2013) i forhold til vold og seksuelle overgrep og Thorkildsens bok; ”Du ser det ikke før du tror det” (2015). Da spørsmålene vi ønsket svar på skulle omhandle skole, konsentrerte vi oss om å stille spørsmål om tiltak for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn. Vi ville undersøke om de hadde rutiner for å avdekke og håndtere slike overgrep.

Da vi valgte intervjupersoner fra skolen, hadde vi et strategisk utvalg, der vi vektla at intervjupersonen skulle ha erfaring og kunnskap om den målgruppen vi ville undersøke. Grunnen til at vi velger fagpersoner er at vi får saklig informasjon og faktaopplysninger. Vi valgte derfor å intervju to personer med ulike roller og bakgrunn i skolesystemet, en rektor og en sosiallærer. Vi er oppmerksomme på deres rolle i skolen, og at de vil ha forskjellige opplevelser og erfaringer med fenomenet.

Den tredje intervjupersonen ble vi formidlet kontakt med via interesseorganisasjonen, BarnevernsProffene, som er barn og unge som har erfaringer med barnevernet. De anses derfor som proffer på feltet (Thorkildsen 2015). Vi ønsket en intervjuperson som hadde erfaring med skolesystemet og som hadde opplevelser knyttet til vold eller seksuelle overgrep. Proffen vi intervjuet har erfaringer med vold.

”Den som intervjuer og den som blir intervjuet er sammen om å produsere kunnskap” (Kvale & Brinkmann 2015:36).

For å produsere ny kunnskap er samtalen et viktig redskap i kvalitativ metode. I samtalen som profesjonell må en ta i bruk seg selv og sine faglige ressurser. Å forstå intervjupersonen og det han eller hun ønsker å formidle er utfordrende for intervjuer og desto viktigere er det at intervjuer forstår det som sies og hva det betyr for intervjupersonen (Dalland 2012).

På bakgrunn av dette satte vi oss inn i tematikken. Vi fant, som nevnt, relevant litteratur og leste oss opp på tema for å kunne stille oppfølgende spørsmål og oppklare eventuelle misforståelser.

Som tidligere nevnt, laget vi en intervjuguide som vi tilpasset den enkelte intervjupersonen. Guiden var ment som en veileder, det vil si at den var ment som en kvalitetssikring for oss, slik at vi fikk svar på det vi ønsket.

Vi laget spørsmål på forhånd, men disse ga intervjupersonen rom til å gi en fri beskrivelse av sin egen oppfatning av det aktuelle emnet. Dermed fikk intervjupersonen mulighet til å få frem sitt eget perspektiv (Kvale & Brinkmann 2015).

Under intervjuet ble det igjen presisert at vi hadde taushetsplikt (Forvaltningsloven) og at opptaket ville bli slettet når oppgaven var ferdig. Intervjuet ble utført med minimum to av gruppens medlemmer tilstede. En sto for selve utspørringen og stilte oppklarende spørsmål mens de andre observerte og kontrollerte intervjuguiden slik at vi var sikre på å ha vært innom temaet slik vi hadde tenkt.

I etterkant ble opptaket av intervjuet transkribert ord for ord slik at uttrykk og meninger ikke skulle gå tapt. Det er av stor betydning å bevare det som opprinnelig ble sagt (Dalland 2012). Transkriberingen ble igjen meningsfortettet. Ordene ble skrevet inn i kortere setninger for å gjøre teksten mer lesbar. Ut fra denne teksten ble svarene kategorisert under punkter som ble belyst under intervjuene. Dette ble gjort for å lettere kunne sammenligne intervjuene og at teksten skulle være gyldig (Dalland 2012).

2.3 Oppgavens troverdighet

Dalland sier at det er to krav som stilles til data; relevans for problemstillingen og pålitelighet i forhold til måten datainnsamlingen foregår (2012).

Pålitelighet handler om resultatene er til å stole på, og gyldighet vil si hvorvidt en intervjustudie undersøker det den er ment å undersøke og om resultatene oppfattes riktig i forhold til problemstillingen (Jacobsen 2015).

Pålitelighet og gyldighet er hverdagslige begreper tilsvarende reliabilitet og validitet, og er mer kvalitative i sitt språk. Ved bruk av disse begrepene gir det en mer alminnelig forståelse (Kvale & Brinkmann 2015).

Det er et grunnleggende krav at data må være relevant for problemstillingen. Det gjelder både til personer som blir intervjuet og til data som blir funnet i litteraturen.

Det er ikke nok å finne relevant kilde, det som hentes ut av kilden må være relevant for problemstillingen (Dalland 2012).

2.3.1 Pålitelighet

Data, som i utgangspunktet er relevante må være innsamlet på en pålitelig måte. Altså, må de ulike leddene i prosessen være frie for unøyaktigheter. Når vi intervjuer, finnes det naturligvis en mulig feilkilde i selve kommunikasjonsprosessen. Partene i samtalen påvirker hverandre og intervjuerens oppførsel i møtet, kan ha utfall for resultatet (Jacobsen 2015). For at materialet skal bli pålitelig må intervjuer få med seg innholdet korrekt ellers kan det oppstå unøyaktigheter og påliteligheten svekkes. Dersom intervjupersonen misforstår eller tolker spørsmålet feil, kan svaret gi et annet resultat. Senere i prosessen kan feil oppstå ved transkriberingen av lydopptaket. Meningsinnholdet som endres, gjør den endelige teksten unøyaktig og datamaterialets pålitelighet reduseres (Dalland 2012). To av intervjuene ble gjennomført på arbeidsplassen og var et naturlig sted for fagfolkene. Proffen ble intervjuet på høgskolen, og det kan ha medført en uvanlig situasjon for henne. I mer kjente omgivelser kunne svarene hun ga oss blitt annerledes. Stedets påvirkning har noe å si for påliteligheten (Jacobsen 2015).

Vi benyttet vårt teoretiske grunnlag, som nevnt i innledningen, for å lage en god intervjuguide, den hjalp oss å stille oppfølgingsspørsmål når vi trengte det. Vi hadde åpne spørsmål i utgangspunktet, men stilte av og til ja eller nei spørsmål for å forsikre oss at intervjupersonen hadde forstått spørsmålet der vi var i tvil.

Vi ville unngå å legge føringer for intervjupersonene, slik at de fikk fortalt sine opplevelser og erfaringer uten at vi hadde påvirket dem. Dermed mener vi at intervjupersonenes meninger og erfaringer tydelig fremkommer i intervjuene og dermed anses som pålitelige.

I intervjuet med barnevernsproffen, var det et tilfelle av mistolkning av spørsmål.

Sannsynligvis beror misforståelsen seg på ulik begrepsoppfatning, som kan skyldes våre ulike bakgrunner. Vi spurte om hun viste tegn på skolen som de voksne burde forstå, vi mente ”følere” eller signaler, men hun oppfattet dette som avtalte tegn.

Denne misforståelsen kom tydelig frem i svaret hennes, og vi valgte å ikke gå videre med dette spørsmålet. Vi benytter ikke det proffen sa om tegn, da dette vil være å anse som en feilkilde.

Under transkriberingen av intervjuene ble dataene overført ord for ord. I etterkant har alle i gruppen gått gjennom transkriberingen, slik at vi var sikre på at det fremkom rett data fra intervjuene. Dette var for å hindre at vår intersubjektivitet skulle forme eller endre utsagn i intervjuene. Det var viktig at det var intervjupersonens mening som fremkom i transkribert materiale (Kvale & Brinkmann 2015).

2.3.2 Gyldighet

For å forsikre oss om at forskningen og resultatet er korrekt må vi vurdere om materialet har gyldighet. Gyldighet erstatter validitet når det brukes mer tradisjonelt og forekommer i vanlig språk. Dette begrepet passer bedre til kunnskapsproduksjon i intervjuer (Kvale & Brinkmann 2015).

To av intervjupersonene er fagpersoner. En er rektor og den andre er sosiallærer. Svarene vi fikk, er gyldige, da deres erfaring tilsier at de har kunnskap om fenomenet vold og seksuelle overgrep. Vi undrer oss over hvordan dette fenomenet blir håndtert i det daglige. Vi må derfor begynne verifisering i den levende verden og i det daglige språket, for å finne gyldige argumenter og pålitelige iakttakelser. I våre forskningsintervju fikk vi svar på de undringene vi hadde. På bakgrunn av våre undersøkelser anser vi at resultatet har intern gyldighet fordi metoden vi brukte førte til at vi fikk svar på problemstillingen vår (Kvale & Brinkmann 2015). Våre kilder har en nærhet til fenomenet som gir gyldighet til undersøkelsen. Vi må i prosessen være kritisk til det intervjupersonene informerer oss om (Jacobsen 2015).

De er farget av sin forforståelse og egne meninger, slik vi også må være bevisst vår egen forforståelse gjennom hele prosessen. I den forbindelse vet vi at sosiallærer muligens har en større nærhet til fenomenet, da han jobber direkte med barna store deler av sin arbeidsdag. Han antas å være en sikrere kilde. Rektor antas å være sekundærkilde, da hun må basere seg på det andre har fortalt, og dermed farges hennes beskrivelse til oss (Jacobsen 2015). Vi var også bevisst på at intervjupersonene muligens kan ønske å framstå i et bedre lys.

Ved at vi har vært bevisst på at gyldighet må ivaretas gjennom alle fasene i undersøkelsen, anser vi forskningsresultatet vårt som troverdig (Kvale & Brinkmann 2015).

2.4 Forskningsetikk

Det er flere etiske overveielser som må tas i betraktning når vi har tatt i bruk kvalitativ metode og intervju som teknikk. Vi har vært bevisst på vår egen påvirkning i intervjuet.

Våre verdier i forhold til problemstillingen er formet da vi har tilknytning til miljøer der barn ferdes.

Vi drøftet de etiske retningslinjene i forkant av intervjuene og de var klart med oss under gjennomføringen. Det er viktig å være bevisst forskningsetiske retningslinjer i alle stadiene i forskningen (Kvale & Brinkmann 2015).

I intervjuprosessen er det et sosialt samspill, og vår interaksjon overfor intervjupersonene kan påvirke utfallet av svarene. Under et forskningsintervju må intervjuer ta hensyn til moralske og etiske spørsmål, som hvordan intervjupersonens integritet ivaretas både i forkant, under og i etterkant av intervjuet. På bakgrunn av vår forforståelse og erfaring måtte vi innstille oss på å være undrende i intervjuet, slik at vi ikke farget svarene med vår innlevelse i spørsmålsformuleringen (Kvale & Brinkmann 2015).

Informert samtykke ble ivaretatt da vi i forkant snakket med intervjupersonene og klargjorde at vi hadde taushetsplikt (Forvaltningsloven), og at de kunne trekke seg dersom de ikke ønsket å fortsette intervjuet. Før møtet fikk de tilsendt en skriftlig forklaring om hvem vi var og tema. En intervjuguide ble lagt ved slik at de hadde mulighet til å forberede seg. Det ble også opplyst om at intervjuet ville bli tatt opp på bånd og at opptaket ville bli slettet når oppgaven var ferdig. Vi innhentet ikke skriftlig samtykke da vi anså at intervjupersonene samtykket ved at de stilte opp til intervju (Nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora 2016). Hadde vårt prosjekt søkt å forske på elever måtte vi hatt en godkjenning fra norsk senter for forskningsdata (NSD).

Det ble sendt inn et øvingsskjema fra NSD til vår veileder for at vi skulle få kjennskap til regelverket. Vi innhenter ikke sensitive personopplysninger, og er innforstått med at det er strenge regler i forhold til hvem det kan forskes på.

Fortrolighet og konfidensialitet ble sikret overfor våre intervjupersoner da vi anonymiserte deres navn og hvor de arbeider eller kommer fra. Vi sikret dette fordi deres svar ikke skulle tilføre dem noe ubehagelig eller at det skulle komme i konflikt med de etiske kravene (Kvale & Brinkmann 2015).

I vårt kvalitative forskningsintervju vil vi forsøke å belyse et tema som det har vært fokus på fra regjeringens side og også media den siste tiden. Vi forsøker ikke å løse problemet, men heller bidra til å åpne opp rundt dilemmaene temaet skaper.

2.5 Kildekritikk og litteratur

”Kildekritikk er de metodene som brukes for å fastslå om en kilde er sann” (Dalland 2012:67). Dette betyr at vi må vurdere og karakterisere kildene vi benytter i oppgaven. Ordet kildekritikk er et samlebegrep brukt for å skille beviste opplysninger fra spekulasjoner (Dalland 2012).

De fleste kildene er fra anerkjente forskere og fagfolk som har bred erfaring med dette emnet, og anses for å være god faglitteratur med høy gyldighet og pålitelighet for vår problemstilling. De ulike kildene vi benytter i oppgaven, har sammenfallende funn og synspunkter på vårt tema og problemstilling. Det vil si at kildene er pålitelige. Vi fikk tips fra vår veileder om Thorkildsens bok, og selv om denne er en sekundærkilde, berører den temaet vårt og boken henviser til relevant litteratur fra primærkilder.

I skolens databaser, Academic search elite, Idunn og Ebsco, har vi søkt på relevante forskningsartikler, men vi har ikke funnet noe som berører vårt tema som gjelder barn. Mange artikler omhandler forskning på senskader og resiliens på eldre ungdommer og voksne. De anses ikke som relevante for vår oppgave da denne omhandler barn fra 6-10 år. Vi fant en artikkel vi hadde tenkt å benytte, som omhandler prevalens og karakteristikker av barnemishandling fra Sverige. Denne var likevel ikke relevant for vår problemstilling, og vi valgte derfor å ikke bruke den. Derimot har vi funnet en del henvisninger til ulik forskning på sidene til Norsk kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). Disse regnes som pålitelige kilder, da senteret er opprettet av regjeringen og forskningen er utført av anerkjente forskere på tema vold og seksuelle overgrep (NKVTS 2004). Kildene, både fra intervjuene og litteraturen, er pålitelige kilder. Mye av litteraturen er brukt i forskning på fenomenet.

Å finne kilder vi anser som relevante, har vært utfordrende. Det finnes mye litteratur om vold og seksuelle overgrep, men svært lite om hvordan skolen avdekker og håndterer vold og seksuelle overgrep.

2.6 Dataanalyse

Her vil vi beskrive prosessen frem til resultatet av analysen.

Som tidligere nevnt, har vi benyttet kvalitative forskningsintervju med en fenomenologisk analyse.

Det første vi gjorde etter at vi hadde bestemt metoden, var å finne intervjupersoner. Vi hadde et møte for å diskutere hvem vi ville intervju og kom frem til at vi ønsket å snakke med fagpersoner på skoler og noen med erfaring med vold eller overgrep. Hvem kunne fortelle oss hvordan skolen tolket og møtte tiltakene fra regjeringen? Vi kontaktet flere skoler og en annen instans som kunne belyse skolens arbeid i forhold til tema utenfra.

Vi hadde en brainstorming i gruppa og fikk avklart tema, metode og en foreløpig problemstilling. Vi fordelte oppgavene mellom oss fire. Vi kontaktet skolene på telefon først, presenterte oss og fortalte vårt ærend. Vi fikk til intervju med to ulike skoler, der en av intervjupersonene var rektor og den andre var sosiallærer. Vi kontaktet flere skoler, som ikke ønsket å la seg intervju.

En intervjuguide ble utarbeidet og tilpasset hver intervjuperson ut fra det vi ville vite.

Vi avtalte møte og at vi skulle sende en epost med intervjuguide og hvem vi var. I eposten ble det forklart at vi hadde taushetsplikt og at intervjuet ville bli tatt opp på bånd, og mulighet for å trekke seg fra intervjuet. Vi fikk til et tredje intervju med en person som selv har opplevd å gjennomgå skolesystemet uten å få tilstrekkelig hjelp med sine opplevelser med vold i oppveksten. Vi fikk kontakt med denne personen gjennom BarnevernsProffene.

Vi gjennomførte tre intervjuer med;

Intervjuperson 1, som er rektor og utdannet spesialpedagog. Hun har administrasjon og ledelse som tilleggsutdannelse. Hun har tidligere jobbet mye med spesialundervisning, blant annet i Pedagogisk-Psykologisk tjeneste for spesialskoler med ulike faggrupper.

Rektor har også tidligere vært skolesjef i en annen kommune.

I oppgaven henviser vi til rektor.

Intervjuperson 2 jobber som sosiallærer i barneskolen, er utdannet adjunkt med videreutdannelse innen sosialkompetanse. Han har realkompetanse som sosiallærer og er kurset i Traumebevisst omsorg (TBO), og leser mye litteratur om overgrep og vold i nære relasjoner. Sosiallærer er bevisst på behovet for oppdateringer og videreutvikling av kompetansen i å håndtere og avdekke seksuelle overgrep.

I oppgaven henviser vi til sosiallærer.

Intervjuperson 3 er 22 år og har vært i BarnevernsProffene i 5 år. Hun har opplevd vold gjennom hele oppveksten, noe som har ført til senskader og problemer med å stole på folk. Proffen har store psykiske helseplager. Hun har erfaringer med skolen som et apparat som ikke ivaretar de som sliter, og dette vil selvsagt farge hennes mening om skolen og hvordan skolens system evner å fange opp de utsatte barna.

I oppgaven henviser vi til proffen.

I tillegg prøvde vi å få til intervju med Statens Barnehus, som jobber aktivt med barn som er utsatt for vold og overgrep, men de hadde ikke kapasitet til å få dette til.

Etter at intervjuene var ferdige, transkriberte vi alt fra båndopptakeren, ord for ord. Deretter meningsfortettet vi det transkriberte materialet. Den transkriberte teksten ble skrevet på bokmål for å sikre deres anonymitet og få en helhet i teksten. Ut fra dataene vi hadde samlet, kategoriserte vi svarene ut fra spørsmålene i intervjuguiden. Intervjuguiden ble benyttet for å sikre at vi fikk svar på det vi ønsket å få vite. Vi hadde flere spørsmål i guiden enn de fem punktene i analysen, dette for å sikre oss at fenomenene ble tilstrekkelig belyst av intervjupersonen.

Etter en gjennomgang av tiltaksplanen (BLD 2014) og det transkriberte materialet, trakk vi ut følgende fem hovedpunkter som omhandler skoleverket;

- Kompetanseheving hos personalet, jamfør tiltak 36, 38, 43.
- Tegn som gir grunn til bekymring, jamfør tiltak 21.
- Avdekking og håndtering av vold og seksuelle overgrep, jamfør tiltak 16 og 20.
- Undervisning i forhold til kunnskapsmål, jamfør tiltak 10 og 23.
- Samarbeid med andre instanser, jamfør tiltak 15, 16 og 25.

Grunnen til at vi kom frem til disse punktene, er at de er fremhevet i tiltaksplanen (BLD 2014) og er relevante for å belyse vår problemstilling.

Med unntak av spørsmålene rundt kompetanseheving og samarbeid med andre instanser, benyttet vi barnevernsproffens intervju for å få brukerens perspektiv på punktene.

3 Resultat

Etter kategoriseringen av punktene, så vi på forskjeller og likheter mellom hvordan deres erfaringer kom til uttrykk, og vi kom fram til følgende resultat.

3.1 Kompetanseheving hos personalet

Det kommer frem av analysen at kompetanseheving hos personal skjer ved kursing og veiledning ved behov, i tillegg påvirker den ansattes interesse for temaet og individuelle egnethet kompetansehevingen.

3.2 Tegn som gir grunn til bekymring

Både sosiallærer og rektor har kunnskaper om noen tegn en skal være observante på i forhold til elever som kan være utsatt for vold og seksuelle overgrep. Barn som utviser betydelige atferdsendringer og tegninger som avviker fra det normale kan være tegn. Sosiallæreren mener det er viktig å kjenne eleven for å kunne se endringer eller avvik i atferd, slik at det kan fanges opp. Proffen opplevde en skole som ikke lyttet eller trodde henne om hennes opplevelser.

3.3 Avdekking og håndtering av vold og seksuelle overgrep

Det fremkommer ikke fra intervjuene om skolene vi intervjuet oppdager mye eller lite av de faktiske hendelsene. Sosiallæreren mener at det arbeidet han gjør, kan ha god effekt i forhold til avdekking av vold og seksuelle overgrep mot elever, i tillegg til andre problemer og traumer som kan vanskeliggjøre elevenes læring. Rektor fremhever at det avdekkes mest vold mot barn, da det er vanskeligere å avdekke seksuelle overgrep.

Proffen opplevde at hun ikke ble tatt på alvor.

3.4 Undervisning i forhold til kunnskapsmål

Sosiallærer savner en helhetlig og gjennomgående plan som har fokus på og gi elevene kompetanse til å mestre både liv og læring, uavhengig av om de har opplevd traumer eller ikke.

Rektors skole følger læreplanen og har bevisst lagt undervisning om kropp og pubertet til sjette trinn. Filmen ”Trøbbel” blir vist på tredje trinn. To- adressegrupper og jentesnakk ligger fast på trinn, men blir ikke systematisk gjennomført. Sosiallærer mener også at det er tilfeldig hvordan undervisningen blir lagt opp, det ligger mye på lærerens trygghet i forhold til emnet. Proffen sier hun hadde lite utbytte av undervisningen hun fikk på skolen om dette emnet.

3.5 Samarbeid med andre instanser

Både Sosiallæreren og rektoren mener at samarbeidet med barnevernet stort sett er godt.

Begge har opplevd at enkelte saksbehandlere forholder seg strengt til reglene om taushetsplikt, som kan gjøre at det ikke alltid blir optimalt for barnet.

Begge intervjupersonene fra skolen sier de har klare retningslinjer om hvordan bekymringer skal håndteres.

Av intervju en og to fremgår det at det i den enkelte kommune foreligger et sett med retningslinjer om hvordan det tverrfaglige samarbeidet skal gjennomføres, men både rektor og sosiallærer sier at de er avhengig av at barnevernet og skolen spiller på lag.

De mener at kommunikasjonen mellom barnevern og skole bør være toveis. De påpeker videre at skolen gir opplysninger for så å bli møtt med taushet når de trenger opplysninger for å tilrettelegge for eleven. Dette mener de bør bedres.

4 Diskusjon

I diskusjonen har vi valgt å bruke sitater som fremhever intervjupersonenes opplevelser av, og meninger om det aktuelle punktet. Vi tar for oss de fem punktene fra dataanalysen og resultatet, og diskuterer intervjupersonenes utsagn opp mot relevant teori.

4.1 Kompetanseheving hos personalet

Regjeringen legger føringer for kompetanseheving hos personalet (BLD 2014). I denne oppgaven ser vi på hva som gjøres i småskolen i forhold til avdekking og håndtering av vold og overgrep mot barn. Vi drøfter kompetansehevingen i forhold til denne problematikken– og ikke tiltakene for å heve fagkompetansen i norsk, engelsk og matte.

Sosiallæreren vi intervjuet mener at dagens opplegg for kompetanseheving er preget av lite struktur, tilfeldigheter og personalets eget engasjement og interesse for temaet;

”Jeg tenker det er problemet med [...] det er en av utfordringene i skolen og det handler om PISA, det handler om nasjonale prøver, det handler om det at det er for mye vekt på kunnskapssamfunnet” (Sitat fra intervju med sosiallærer).

Når det gjelder kompetanseheving hos personalet, sier rektor at lærerne får innsyn i pågående saker, samt kurs og veiledning når det er behov.

Rektor nevner at skolen kan bli bedre i forhold til kompetanseheving av personalet. Selv om rektor sier at holdningen har endret seg til det bedre, har hun opplevd at enkelte har ment at å avdekke vold og overgrep mot eleven ikke er en lærers oppgave;

*”Jeg har faktisk folk som har sagt til meg de synes ikke det er vår oppgave. Å holde på å passe på, for vi skal være lærere og undervise. Det synes jeg har endret seg de siste ti årene”
(Sitat fra intervju med rektor).*

Kompetansen bør heves

Intervjupersonene på skolene bekrefter at kompetansen kunne vært bedre. I skolehverdagen prioriteres akademiske fag, og sosial ferdighetstrening blir tilført når utfordringer melder seg.

Å lære om samhandling med andre mennesker er ikke lagt opp systematisk på samme måte som matematikk, norsk og engelsk. Selv om det de siste årene har vært krav og forventninger til lærerne og skolen at det skal undervises, informeres og samtales om vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt (Øverlien & Moen 2016), kan det virke som om målsetningene fra myndighetene ikke har nådd ned til «grasrota», altså skolene. Vi har lest i strategiplan (BLD 2013 a), tiltaksplan (BLD 2014) og forskningsrapport av Øverlien og Moen (2016) at offentlige ansatte skal ha nødvendig kompetanse for å kunne fange opp barn som har det vanskelig. Kunnskapsdepartementet viser at det følger opp regjeringens tiltaksplan "En god barndom varer livet ut". Det vises i kunnskapsløfte, blant annet med "et lag rundt læreren" som påpeker viktigheten av å ta inn kompetansen fra profesjonsutdanningene, inkludert vernepleiere (Borg m.fl. 2014).

Spørsmål som angår vold, overgrep og omsorgssvikt kan ikke velges bort av skolens ledelse og den enkelte lærer, sier Øverlien og Moen i sin rapport. Rapporten viser også at det er avgjørende med kunnskap for å kunne forebygge, avdekke, gi støtte til barnet og skape en endring i tilværelsen. "*Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle*" (Øverlien & Moen 2016:15).

Det savnes et utdanningsløft for yrkesgrupper som jobber med barn, som, via videreutdanning, med fordyping og etisk refleksjon, skal gi trygghet og "nye briller" som fører til at de ser mer av det de tidligere ikke forstod. De skal våge å handle fordi de vet hva de skal gjøre. Thorkildsen forteller at hun er blitt kontaktet av to studenter, som forteller om at de nylig har avdekket flere tilfeller av vold og omsorgssvikt etter videreutdannelsen. Ved å ha på seg "voldsbriller" ser man plutselig tegn og symptomer, som gjør det umulig å la være å spørre. Man finner og trenger ikke nødvendigvis lete med lupe (2015:226).

Gjennomføring av kompetanseheving

Hvis en ser på hvordan kompetansehevingen gjennomføres på de to skolene, forteller sosiallærer at det meste av kompetansehevingen til personalet har fokus på fag, nasjonale prøver og Programme for International Student Assessment (PISA). Kompetanseheving på temaet i denne oppgaven ligger mer på den enkelte lærer og dennes engasjement for å avdekke vold og overgrep.

Han sier selv at mye av hans kompetanse på feltet har blitt bygget opp over tid gjennom både kurs, og ikke minst selvstudier og lesing av faglitteratur om temaet.

Sosiallærer sier han har lagt ned mye innsats for å etablere trygge relasjoner slik at samtlige elever, uavhengig av hvilke problemer og tanker de har, skal ha tillit til at han er en trygg og kjent voksen som de kan gå til med problemer og tanker. Slik Killén sier;

” Uansett tilnærming er relasjonen til både foreldre og barn helt avgjørende” (Gjengitt fra BLD 2013:12 b).

Killén sier at for å oppnå et systematisk og målrettet arbeid på dette feltet, må det til en omfattende satsning på opplæring og veiledning av skoleansatte (BLD 2013 b). Rektor viser til at personalet har blitt kurset i undervisnings opplegg som Zippys venner, et program som skal gi personalet innblikk i tematikken og kan gi muligheter for å se tegn på vold eller seksuelle overgrep.

Forskning utført for NKVTS, viser til økt rapportering av overgrep ved bruk av skoleprogrammer (Glad, Øverlien og Dyb 2010). På nettsiden til voksne for barn, kommer det frem at programmet Zippys venner, er et tiltak fra 1.-4. klasse, som har ført til økt mestring, bedre faglig fungering, bedre klassemiljø og mindre mobbing i skolene som har implementert dette (2011).

Rektor forteller at samtlige kontaktlærere har nedsatt en time per uke i undervisningstid for å kunne snakke med og ivareta elever. Her har lærere mulighet til å ta seg av elever som en mistenker kan være utsatt for vold og overgrep. Prioriteringer som dette, henger sammen med tilgang på ressurser. Hvordan bruke tilgjengelige ressurser for å oppnå et ”godt nok” resultat og hva er ”godt nok”?

Regjeringen legger føringer både på det faglige innholdet i skolen, samtidig som regjeringen ser at lærerutdanningen trenger å heve kompetanse på hvordan avdekke vold, overgrep og annet som kan være bakgrunnen for at elever ikke har et godt læringsmiljø (Øverlien & Moen 2016).

Det er naturlig at det er forskjell mellom rektor og sosiallærers syn, da de har ulike roller i skolen. Rektor er skoleleder og ser skolen som en helhet. Det kan føre til at fokuset på vold og overgrep problematikk kan forsvinne blant andre faglige og organisatoriske oppgaver. Som tidligere nevnt, mener sosiallæreren at kompetansen og kompetansehevingen er preget av tilfeldigheter og læreres interesse for temaet.

Dette støttes opp av rektors utsagn om at enkelte lærere ikke mener det er deres oppgave å avdekke overgrep. Vi opplever at flere av våre kilder, blant annet Thorkildsen også mener det er en manglende interesse for dette temaet blant en del ansatte som jobber med barn (2015).

Vi ser at de to punktene om kompetanse, avdekking og håndtering, henger tett sammen og vil overlape hverandre.

Kompetanse er av stor betydning for avdekking og håndtering. Igjen henger dette sammen med kunnskap om tegn som gir grunn til bekymring. Barn kan leve i mange år uten at noen oppfatter signaler, tegn og symptomer som uttrykk for overgrep. Andre barn, som har fortalt om overgrep, har opplevd voksne som bagatelliserer, tviler eller benekter på grunn av fagfolks inkompetanse og handlingslammelse (Søftestad 2008).

4.2 Tegn som gir grunn til bekymring

Ansatte i offentlige etater som arbeider med barn, må ha kunnskap om hvordan de oppdager at et barn har det vanskelig. Det er av stor betydning at barnet får tidlig hjelp for å avverge senskader. Ansatte skal ha kompetanse til å kjenne igjen tegn eller atferd som tilsier at et barn er utsatt for uønskede handlinger. De har plikt til å melde fra når de har mistanke, og ansatte skal vite hva de skal gjøre ved en bekymring. Dette står tydelig i tiltaksplanen ”En god barndom varer livet ut” (BLD 2014).

Ungdom og voksne som har blitt intervjuet i forbindelse med forskning har ment at de viste tegn. De hadde sagt noe og tenkte at de voksne måtte forstå. Flere har sagt at voksne som var nær dem burde ha skjønt at noe var galt (Aasland 2004).

Voksne som jobber på skoler kan få signaler fra barn, men fanger dem ikke opp. Vår problemstilling tar for seg barn som går i småskolen. Barn som er seks år har et godt språk, men ordforrådet er begrenset. I dialog med en voksen, kan barnet beskrive hendelser ut i fra egen forståelse og konstruere egne ord. Voksne som samtaler med barn må ha kunnskap om dette og styre kommunikasjonen. Barn i seks årsalder mister raskt fokus og kan fortelle om ulike tema samtidig (Gamst 2013).

Barn bruker ikke alltid skriftlig eller verbalt språk for å fortelle om sine opplevelser (Søftestad 2008).

Rektor nevner tegninger

Rektor har erfaring med at elever har brukt tegninger for å vise at de er utsatt for seksuelle overgrep. Hun forteller at på den måten har de avdekket overgrep.

Det har vist seg å være nyttig for barn å få vise hva som har skjedd med dem. Når barn får uttrykt seg via handling mestrer de bedre å gjøre seg forstått (Gamst 2013).

Child Abuse Education Foundation i USA, har et undervisnings opplegg for å utdanne lærere og annet personal i skoler og barnehager, slik at de lærer å se signaler på overgrep og vold via barns tegninger. Dette bygger på arbeidet til professor Neubauer ved University of Wisconsin-Whitewater sitt arbeid med å identifisere det han kaller red flags eller stand alone indicators, altså sterke indikatorer på overgrep i barns tegninger (Neubauer 2016). Tegninger kan ikke brukes alene som tegn på overgrep, men settes sammen med andre tegn som atferdsendring over tid eller samtaler med barnet (Gamst 2013).

Sosiallærer er oppmerksom på atferdsendring

Sosiallæreren er oppmerksom på atferdsendring hos elever og det han kaller gylne følere. Gylne følere beskrives som ”gulltråder” av Søftestad. Det vil si at barnet i et forsøk på å få den voksne til å forstå hva som skjer, gir små ”hint” som kan være vanskelige å tolke. For å forstå dette, må den voksne kjenne barnet og være oppmerksom på at noe er annerledes (Søftestad 2014).

Dette forteller sosiallærer om i følgende sitat;

”Jeg tenker det at en elev som plutselig endrer atferd, altså mer enn det som en tenker er normal svingning. Tenker jeg; her er det noe. Altså enten det er at de går ut i økt negativ atferd, eller at de går motsatt vei og internaliserer, de kan bli stille, tilbaketrukket. Elever som endrer væremåte, altså ellers som ofte er blide og hyggelige, men blir tilbaketrukket eller sint eller noe eller tar ut det på andre. Så tenker jeg de det [...] veldig ofte er de der små tegnene som jeg sa i stad. Det kan være et blikk, det kan være en handling, det kan være et ord, bare et ord[...] hvorfor sa du det?”(Sitat fra intervju med sosiallærer).

Sosiallæreren sier han har opparbeidet seg gode relasjoner til elevene for å vise at han er en trygg voksen som elevene kan komme til ved behov. Han opplever at relasjonen han har til hver elev påvirker elevens motivasjon til å fortelle om vanskelighetene sine;

”[...] Jom hun jenta som kom til mitt kontor og som etter en stund sa jeg liker ikke melk. Så sier jeg, nei du liker ikke melk. Nei, jeg liker ikke melk[...] ja så var det ikke noe mer. Hun gikk igjen, så gikk det noen dager så kommer hun hit igjen. Jeg liker ikke melk. Så sier jeg, du liker ikke melk. Nei, jeg liker ikke melk. Også gikk det sånn over flere uker, og jeg pushet ikke, men jeg viste at jeg var der, og kom der hvor[...] hun pratet litt lenger så sier hun til slutt: jeg liker ikke melk. Så sier jeg: Nei, du liker ikke melk. Nei, jeg liker ikke melk, for det ligner på det som kommer ut av tissen til pappa” (Sitat fra intervju med sosiallærer).

Sosiallærerens faglige ståsted er i hovedsak traumebevisst omsorg. Relasjonsbygging er en av tre pilarer som er grunntanken i denne tilnærmingen. Det er avgjørende at relasjonen er god og barnet opplever trygghet til den voksne. Når det er god kvalitet i kontakten mellom barnet og den voksne er sjansen bedre for at hjelpen oppleves som god (Andersen 2014).

Barnets atferd kan ikke ses på i et vakuum, men kan ofte være et uttrykk for noe barnet strever med, enten i skolen eller på andre arenaer. Det kan være enkelt å avvise atferden som en egenskap ved barnet, og behandle atferden slik at den ikke lengre påvirker klassemiljøet. Ved å behandle atferden som vanskelig, kan vi overse at det kan være indre ”triggere” hos barnet som utløser atferden. Ubehandlete opplevelser i et barns liv kan fremkalle minner og gjøre at barnet viser uønsket atferd (Andersen 2014). Dette fører til at mange hendelser som er kritiske i barnets liv, forblir skjulte for oss (Enoksen m.fl. 2015).

I Altaposten kan vi lese om Alexander, som gjennom hele oppveksten skjulte følelser bak en sint maske, mens inni seg var han trist, sårbar med et stort ønske om kjærlighet. Det var aldri noen som spurte han om hva som var det egentlige problemet (Larsen 2015).

Proffen fortalte på skolen om sine opplevelser

Proffen sier hun fortalte på skolen om vold begått av medelever. Vold kan forekomme i mange varianter (Heltne & Steinsvåg 2012), proffen opplevde både fysisk og psykisk vold. Hun opplevde en skole som verken lyttet eller trodde på henne. Ut fra boken til Thorkildsen, vet vi at flere barn og unge opplever å ikke bli trodd eller at deres opplevelser blir bagatellisert. Grunnen til dette kan knyttes til sosiale og kulturelle årsaker. Det er forbundet med tabu, og den profesjonelles egne følelser rundt problemet kan føre til at barnet ikke får den hjelpen det trenger (2015).

Sosiallæreren støtter proffens utsagn;

”[...]det er lettere å se en annen vei. For det er for vanskelig å gripe tak i det, de vet ikke hva de skal gjøre hvis de skal gripe tak. Og for å ikke få et svar som de ikke kan håndtere, så er det bedre og ikke spørre. Og det tenker jeg dessverre er en holdning[...] eller det som går igjen en god del steder, dessverre. Så tenker jeg og at jeg ser bare toppen av isfjellet, for når en vet hvor mange[...] som blir utsatt for seksuelle overgrep og vold, så ser jeg også bare toppen av isfjellet, dessverre. For veldig mange barn tør ikke fortelle om det, samme hvor mye en legger til rette for det, eller ved å stille seg disponibel.” (Sitat fra intervju med sosiallærer).

Thorkildsen forteller i sin bok at i en skoleklasse på 30 elever, er minimum to elever utsatt for vold eller seksuelle overgrep, statistisk sett (2015).

En hyppig årsak til lav avdekningsfrekvens er at barn aldri ble spurt om de var utsatt for overgrep (Søftestad 2008). Lulu, 16 år, mener man må være flink til å tolke barn når man jobber med dem: *”vi vil gjerne si hvordan vi har det, uten å måtte fortelle det. Vi sier det gjerne med å vise det. Husk at det kan ligge noe stort bak de minste tegn”* (Larsen 2015).

De tegnene som fremkommer av intervjuene, er teoretisk forankret og anses derfor som troverdige.

Det finnes ingen fullstendig og uttømmende liste over tegn på vold og seksuelle overgrep.

Derfor er det viktig at den profesjonelle har gode kunnskaper om avdekking og håndtering av vold og seksuelle overgrep (Søftestad & Andersen 2014).

4.3 Avdekking og håndtering av vold og seksuelle overgrep

Regjeringen sier i tiltaksplanen (BLD 2014) at å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom er Norges viktigste bidrag for å oppfylle barnekonvensjonens forpliktelser.

Det fremkommer i forskningsstudien til Øverlien og Moen at undervisningen som barnevernspedagoger, barnehagelærere og grunnskolelærere mottar, ikke gir tilfredsstillende kunnskap til studentene (2016). Den viser også at utdanningsinstitusjonene har behov for ny strategi, også at undervisningsopplegg organiseres mer systematisk og helhetlig. Det er naturlig at en omfattende plan som tiltaksplanen, går bredt ut for å se etter løsninger på problemet.

Det arbeides denne våren, 2016, med å endre forskriftene til rammeplanene i flere utdanninger for å øke kunnskapen og ferdigheter for å avdekke og håndtere vold og seksuelle overgrep mot barn og unge (Øverlien & Moen 2016).

Økt kompetanse for alle skoleansatte om problematikken og hvordan vold og overgrep kan oppdages, vil ha en positiv innvirkning og gjøre skolen i stand til å oppfylle barnekonvensjonens forpliktelser (FN).

Når vi ser på situasjonen slik den var når vi gjorde våre undersøkelser, vil resultatet av et slikt kompetanseløft være at samtlige nyutdannede lærere vil besitte kompetanse for å oppdage vold og overgrep mot elever, men er dette nok?

Sosiallærer mener at det er den enkelte lærers egnethet som avgjør om de vil være i stand til å avdekke og håndtere vold og seksuelle overgrep mot barn.

Raundalen sier i forhold til det som forventes av de ansatte i skolen;

”Av en våken og proaktiv barnehage og skole forventer vi at pedagogene oppsøker barna og elevene som lever med ”de skjulte krisene”, og at en i tillegg til å vise medmenneskelighet og barmhjertighet er seg bevisst at ettervirkningen for de rammede barna har stor betydning for hvordan de takler forventninger og krav til atferd og læring. Den oppdaterte barnehage/skole har kunnskaper og ferdigheter til å legge opp en psykososial støtte som gir en bedre læringsarena for de kriserammede barna og elevene” (Raundalen gjengitt etter Enoksen m.fl. 2015: 33).

Etisk kompetanse og plikt til å hjelpe barnet

Ut fra Løgstrups etiske fordring (1991), og vårt yrkesetiske grunnlagsdokument (FO 2015), kan vi trekke den konklusjonen at med kunnskap og omsorg kan vi ikke unngå å handle til beste for barnet i de tilfeller det foreligger mistanke om at barnet er utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Slik Løgstrup sier, at en kan ikke ha noe med et annet menneske å gjøre uten å holde noe av dets liv i sin hånd (1991), hvor mye, vil være avhengig av hvor mye av den andres verdier vi kan krenke eller ivareta. Dermed vil det være uetisk å ikke gripe tak i, vise barnet at vi forstår og hjelpe barnet å takle sin situasjon. Enoksen m.fl. nevner at i skolen pekes det på at ansatte gjør en omfattende jobb med å hjelpe og forebygge, men barn med atferdsvansker blir ofte ofre for forsømmelser og urimelige krav om å tilpasse seg (2015). Dermed er det opp til den enkelte ansatte som tar del i elevens utfordringer i klassen som avgjør om elevens vansker blir oppdaget eller ikke. Slik Løgstrup sier, det er derfor opp til den enkelte om eleven lykkes med sitt liv eller ikke (1991).

Sosiallæreren vi intervjuet, sier litt om at det ikke alltid er de store endringene vi må utføre, noen ganger er det nok at eleven opplever å bli møtt og hørt på;

”Men ofte så er det bare[...]veldig lite som de egentlig trenger. Det er liksom bare det å bli møtt[...]Jeg ser du har det vanskelig, jeg vil gjerne prate med deg om det. Og det kan være nok til at en elev kan sette seg ned å ta norsk i den timen, for han føler at[...] OK, jeg blir møtt, jeg blir hørt det er noen som ser meg. Vi kunne ikke ta det akkurat nå, men vi skal ta det. Det hadde vært nok, men det er ikke alle ”lærere” og det er ikke alle voksne som ser det, og da skaper de mer konflikter enn det gjør godt. Fordi de kjører egentlig bare barnet ut på sidelinja med det vonde og vanskelige og da blir det ofte sånn at barnet sitter der og blir enda mindre mottagelig for læring og heller forstyrrer og gjør andre ting fordi smertetrykket blir så stort” (Sitat fra intervju med sosiallærer).

Omsorgen for barnet må være i fokus

Skolens tilnærming og planlagte krisehåndtering bør vise at omsorgen for barnet står i fokus. Hvem som skal ha hvilket ansvar og hvem som skal kontaktes, bør være klarlagt slik at barnet ikke utsettes for flere ubehagelige påkjenninger (Enoksen m.fl. 2015).

Sosiallæreren jobber utfra TBO, og dette er en god metode for å kunne avdekke vold og seksuelle overgrep mot barn, samt ivareta barn som er utsatt;

”Jeg jobber veldig mye ut i fra TBO, traumebevisst omsorg, og jeg tenker det at det veldig mye av den atferden som ofte blir betegnet som negativ atferd er smerteuttrykk, på en eller annen måte” (Sitat fra intervju med sosiallærer).

Ansatte i skolen bør ha kunnskap om traumebevisst omsorg. Ved å fokusere på at elevens atferd er påvirket av det barnet har opplevd, kan skolehverdagen bli lettere å håndtere for traumatiserte elever. TBO vektlegger at barn er avhengig av voksne som ser dem og responderer på deres behov for å føle seg trygge og ivaretatt, og er en tilnærming som kan ha positiv effekt overfor alle barn (Andersen 2014).

Steinkopf påpeker at det skjer forandringer i hjernen hos barn som har levd med vonde opplevelser over tid. Eleven kan være oppstemt eller hyperaktiv. Eller eleven kan være nedstemt, med reduserte funksjoner (Steinkopf 2014).

Toleransevinduet formes av elevens erfaringer fra hvordan det tidlige samspillet med foreldre eller omsorgsgiverne har utfoldet seg. Det er viktig å være bevisst på barnets traumeopplevelser og TBO er en god metode å jobbe med elever for å yte trygghet, gode relasjoner og hjelpe eleven med regulering av følelser (Steinkopf 2014).

Det er viktig at den ansatte i skolen som kjenner eleven, vet hva som er normal atferd, og tenker at atferden kan skyldes elevens opplevelser av vold eller overgrep; Vi må våge å se, og våge å handle til elevens beste (Thorkildsen 2015).

Da flere av våre kilder fremhever TBO som en god tilnærming for å avdekke og håndtere vold og seksuelle overgrep mot barn, anser vi metoden som troverdig.

Intervjupersonen fra barnevernsproffene sier noe om sine opplevelser med skolens håndtering;

”[...]det ble bare hysjet ned, det ble aldri gjort noe med[...]det var en av de to gangene der de sa til disse elevene eller lærerne som hadde gjort noe at det var ikke greit, men altså, det går inn det ene øret og ut det andre, så er det bare å fortsette igjen.” (Sitat fra intervju med proffen).

Sitatet viser at proffen opplevde at skolen ikke tok hennes opplevelser på alvor, noe hun mener har påvirket hennes evne til å stole på folk. Hun opplevde det å ikke bli trodd som et nytt overgrep. Proffens erfaringer ligger noen år tilbake i tid, men har likevel gyldighet fordi barn fremdeles opplever å ikke bli trodd (Thorkildsen 2015).

At eleven opplever et trygt og godt miljø i skolen, hindrer ikke nødvendigvis at eleven blir utsatt for overgrep, men vil kunne hjelpe eleven å håndtere krisen i etterkant. Det kan også hjelpe barnet å stole på noen og klare å fortelle om sin situasjon (Enoksen m.fl. 2015). I yrkesetisk grunnlagsdokument (FO 2015), står det at vi som vernepleiere har ansvar for å ivareta, i dette tilfellet, elevens behov for hjelp og støtte.

Begge skolene avdekker vold og overgrep

Begge intervjupersonene i skolen mener de er i stand til å avdekke vold og overgrep mot elever. Rektor sier det er vanskelig å avdekke seksuelle overgrep, men elever som opplever vold hjemme, har ofte sagt det på skolen;

”Hvordan en avdekker det eller legger merke til det. Noen ganger[...]når det gjelder vold, så vil jeg jo påstå at det meste er[...] unger selv som melder at de er blitt slått, eller det har skjedd ting som ligger i den kategorien. Og da har vi rutiner på det” (Sitat fra intervju med rektor).

På rektors skole viser de filmen ”Trøbbel”, som er en undervisningsfilm for barn og har et budskap om at trøbbel kan være ulike ting (Fjelly & Andreassen 2015). I etterkant av visning av filmen ”Trøbbel” er det blitt avdekket seksuelle overgrep;

”Jeg vet i hvert fall nå senest at det var ei som kom og meldte noe til læreren. Og det var på femte trinn ei som kom og sa at fordi de hadde sett denne filmen på fjerde og hun sa det at jeg er nødt til å fortelle deg noe lærer for vi så en film i fjor og jeg vet at en hun N.N har fortalt meg dette og ikke vil fortelle videre og det var noe med far. Og da meldte vi det” (Sitat fra intervju med rektor).

Mange overgrep blir gjort kjent ved at en jevnaldrende tar kontakt med voksne på vegne av sin venn og er derfor en sentral aktør i avdekkingen av seksuelle overgrep (Søftestad 2008).

I artikkelen til Fjelly og Andreassen, sier de at helsesøstre i Lier kommune bruker denne filmen aktivt for å avdekke vold og seksuelle overgrep i skolen (2015). Ut fra artikkelen, ser vi at det har blitt avdekket overgrep etter de har vist filmen.

Rektor fremhever helsesøster som en av de viktigste ressursene i forhold til avdekking av seksuelle overgrep og vold.

Også i andre kommuner fremheves helsesøstrene som gode ressurspersoner i arbeidet med avdekking av vold og seksuelle overgrep. De oppsøker klassene og underviser elevene om seksualitet, vold og seksuelle overgrep (Fjelly & Andreassen 2015). Ved å sammenligne det rektor sier om at helsesøster er en viktig ressurs, med artikkelen nevnt over, mener vi at det gir ekstern gyldighet.

Sosiallærer avdekker seksuelle overgrep på grunn av sin relasjon med barna, for at de skal oppleve det trygt å si fra. Videre sier han at han stiller seg skeptisk til at skolen bare bruker helsesøster i undervisning. Han mener at helsesøster ikke har den viktige, nære relasjonen til barna.

Vi må snakke med barna om deres opplevelser

Både rektor og sosiallærer sier at lærerne i skolen har forskjellig erfaring og faglig tilnærming i arbeidet. Ut fra intervjuet med sosiallærer, opplever han at skolens mulighet for å avdekke og håndtere vold og overgrep avhenger av hans tilstedeværelse.

Sosiallærer påpeker at det må komme tydeligere retningslinjer og at arbeidet må systematiseres slik at flest mulig fanges opp. At kontaktlærer har en time til å jobbe med barn og unge som har problemer, er en god start. Slik det fremkommer av intervjuet med rektor;

” [...]Hver lærer her som har kontaktlærer har en time nedsatt lesetid som vi kaller det i undervisning til å kunne plukke ut elever. Så hvis sånt avdekkes hos oss så vet jeg at den kontaktlæreren har da en time i uken til å kunne plukke ut akkurat den eleven nå” (Sitat fra intervju med rektor).

Magne Raundalen hevder vi må snakke med barna om det aller verste. Vi må vise at vi kan lytte til det barnet forteller og vite hva vi skal gjøre med det vi får vite (2012). I den nye videreutdanningen fra høgskolen i Oslo og Akershus, vektlegges det at profesjonelle som arbeider med barn skal få økt kompetanse i å undervise og samtale med barn om deres opplevelser (Teigmo 2016). Samtaler med barn og unge om vold og overgrep er det viktigste redskapet vi har for å avdekke og håndtere mistanke om vold og seksuelle overgrep, hevder Raundalen i sin forskning (2012).

4.4 Undervisning i forhold til kunnskapsmål

I kunnskapsløftet står det at mål for opplæringen er at elever etter fjerde trinn, skal kunne samtale om tema som omhandler seksualitet, grensesetting, vold og respekt. De skal også kunne drøfte oppfatninger av rettferdighet og likeverd (Utdanningsdirektoratet 2006).

Ut fra kunnskapsløftet, vet vi at det foreligger et mål som skal sikre elevene nødvendig kunnskap om temaet. Dette stiller sosiallærer seg tvilende til at gjennomføres.

Han sier elevene får for lite undervisning i å mestre eget liv, slik det fremkommer fra sitatet;

”De får alt for lite! Det er et glemt kapittel vil jeg si. De får seksual undervisning på femte trinn, det er ofte fint lite – ytterst lite og det er[...]et emne i læreboka som heter kroppen og kropp og seksualitet[...]måten de fleste underviser det på er at de får inn helsesøster så tar helsesøster det. Og da er det to tre timer[...]that’s it” (Sitat fra intervju med sosiallærer).

Barneombudet samlet et ekspertråd bestående av jenter som var utsatt for seksuelle overgrep. Sammen laget de en rapport med råd til ulike instanser. Til skolen kom de med følgende råd i 2009: barn må få lære om seksuelle overgrep i barnehage og skole.

De mente at barn måtte få lære om gode og dårlige berøringer og hemmeligheter som burde snakkes om. Slik kan barn bedre forstå at det de utsettes for er galt. Dersom andre skulle betro seg til dem kunne de fortelle det til andre voksne. De mente også at lærere måtte få bedre kompetanse om tema. Ekspertrådet uttalte også at å lære barn om seksuelle overgrep og vold burde starte i barnehagen og gå som en rød tråd gjennom skolegangen. Da ville barn bli mer kompetente til å forstå at det de blir utsatt for, er galt (Barneombudet 2010).

Dette er i tråd med FNs barnekonvensjon, artikkel 29, som understreker at barnas utdanning skal sette dem i stand til å respektere blant annet menneskerettighetene.

Thorkildsen påpeker også viktigheten av at elevene får kompetanse om hva som er lov og ikke lov i forhold til egen kropp (2015). I tiltaksplanen fra regjeringen (2014) og kunnskapsløftet (Udir 2016) følges dette opp som viktige momenter i undervisningen.

Slik undervisningen er lagt opp på de to skolene vi intervjuet, sier begge intervjupersonene omtrent det samme om hvordan undervisningen om temaet gjennomføres.

Undervisningsopplegget som sosiallæreren jobber med å utarbeide, har en filosofi basert på TBO, og har fokus på den enkelte elevs mulighet til å mestre eget liv på de fleste måter.

Hvordan foregår undervisningen?

Når intervjupersonene forklarer hvilke rutiner som sikrer at målene i læreplanen nås, opplever de at kvaliteten varierer fra den enkelte lærerens innsikt i emnet.

Det er, som nevnt tidligere, forbundet med skam og tabu å snakke om hendelser som vold og seksuelle overgrep, eller mulige slike hendelser, og det kan derfor være vanskelig å gi elever undervisning om dette temaet (Thorkildsen 2015).

Fagmiljøer kan være preget av at vold og seksuelle overgrep er et kulturelt stigma (Søftestad & Andersen 2014).

Det er ikke nødvendigvis lærerens kompetanse, men evne til å gå inn i de vanskelige sakene som avgjør om læreren klarer å hjelpe barnet. Sosiallærer er klar på at han tar de samtalene som er nødvendige;

”[...] Hvis det er sånne bekymrings samtaler så tar jeg ting som er vanskelig, for jeg er ikke redd for å spørre om det, og jeg tåler å høre svaret” (Sitat fra intervju med sosiallærer).

Rektor sier at lærerne ikke har kompetanse nok på feltet vold og seksuelle overgrep, og har valgt å legge dette ansvaret til helsesøster. Helsesøster er også med når elevene ser ”Trøbbel” filmen sammen med en lærer barna kjenner godt;

”Da når helsesøster kom inn i dette når hun begynte så er jo lærerne der og ser jo filmen sammen med helsesøster. Så det er den ene måten vi har avdekket på andre måter er jo enten medelever forteller eller elever forteller selv” (Sitat fra intervju med rektor).

Det kan, som rektor uttaler i intervjuet, bli avdekket overgrep i etterkant av undervisning. Det viser at det nytter, slik også Thorkildsen sier, å gi barn kompetanse til å søke hjelp av voksne (2015).

På den annen side sier sosiallæreren at så lenge undervisningen av temaet kan krysses av som utført, tilfredsstiller dette minstekravet i forhold til læreplanen.

Sosiallæreren sier at å tilrettelegge for et godt læringsmiljø for elevene, er viktig for at de skal kunne tilegne seg kunnskap i det hele tatt.

Å fokusere bare på skolefagene, kan føre til at verdien av å være menneske blir glemt.

Sosiallæreren sier at mennesker er noe mer enn matte, norsk og engelsk. Ved å ikke ha dette for øye, mener han vi gjør mye galt mot mange barn som sitter inne med vonde opplevelser.

På bakgrunn av våre funn og egne erfaringer fra arbeid i grunnskolen, kan vi anta at dette kan generaliseres til å gjelde andre skoler. Det kan virke som Thorkildsen har rett i at det er et vanskelig, tabubelagt tema. Vi vil ikke ta inn over oss at det faktisk skjer at barn blir utsatt for vold og seksuelle overgrep (Thorkildsen 2015). Også rapporten fra regjeringen (BLD 2013 b), viser hvor viktig det er i det forebyggende arbeidet at barn lærer om hva som er greit og ikke greit i forhold til egen og andres kropp. De trenger også å vite hva de skal gjøre og hvem de kan si fra til hvis de opplever eller vet om andre som opplever vold eller seksuelle overgrep. Skolen er en viktig arena for å spre slik kunnskap, barn fra 6-10 år er på skolen mellom 25 og 45 timer hver uke, medregnet SFO tiden. Dermed er det mange barn som kun veksler arena mellom hjem og skole i hverdagen. Så hvis de opplever vold og overgrep hjemme, er skolen den eneste arenaen barnet kan få kunnskaper om dette på (Thorkildsen 2015).

Skolens rolle i forebyggingsarbeidet er styrket de senere årene. Kunnskap om vold, krenkelser, vold knyttet til seksualitet og vold i nære relasjoner er tydeliggjort i kompetansemål i læreplanen (BLD 2014).

Opplæringslovas kapittel 9a gir alle elever en individuell rett til godt fysisk og psykososialt miljø på skolen (Opplæringslova).

Kvalitet i undervisningen

Både sosiallæreren og barnevernsproffen sier at måten elevene får undervisningen på ikke nødvendigvis gir elevene denne kompetansen. Barnevernsproffen beskriver undervisningen som at helsesøster hadde noen timer, men innholdet i timene forsvant omtrent når det ringte ut;

”Jeg tror vi hadde noen samtaler der helsesøster kom inn i klasserommet til de forskjellige trinnene, og snakket om da mobbing, vold og overgrep, hvordan da ting funket, men det og var jo bare en kjedelig klassesstime, så det var jo ingen som hørte etter[...].” (Sitat fra intervju med proffen).

Rektor sier lite om kvaliteten på undervisningen, men sier at skolen forholder seg til læreplanen.

Det å forholde seg til læreplanen er selvsagt ikke noe negativt for en skole. Problemet ligger i at dette er kunnskap og kompetanse som ikke er like målbare som norsk, engelsk og matte. Dette gjør det vanskeligere å kvalitetssikre at kompetansen elevene sitter igjen med er god nok. Sosiallæreren har i lengre tid arbeidet med å lage et undervisningsopplegg som på en helhetlig måte skal gi elevene kompetanse om kropp, seksualitet, identitet og grensesetting. Meningen er at dette opplegget skal gå over tid og involvere fag som natur og miljø, mat og helse, samfunnsfag med flere. Og på den måten øke bevisstheten om temaet i forhold til flere fag og emner i undervisningen. Nye kompetansemål i forhold til miljø og helse i skolen står beskrevet i veilederen fra helsedirektoratet (Helsedirektoratet 2014). Veilederen legger føringer for, som sosiallærerens opplegg, å sette skolen i stand til å gi elevene kompetanse på egen fysiske og psykiske helse.

4.5 Samarbeid med andre instanser i aktuelle saker

Skolen skal utføre et systematisk og kontinuerlig arbeid for å fremme blant annet trygghet hos elevene (Opplæringslova).

Trygghet er en viktig faktor for at barn sier fra at det er utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Vi har diskutert tidligere at barnet må oppleve trygghet og relasjon til voksne for i det hele tatt å si fra. Det starter der. Dersom barnet på skolen ikke forteller, er det som oftest vanskelig å avdekke. Voksne som ikke er trygge på hva de skal se etter ved mistanke om overgrep kan vegre seg fra å melde fra. For å kunne hjelpe barn som er utsatt for overgrep må en skoleansatt melde bekymring videre til barnevernet (Søftestad & Andersen 2014).

Ansatte på skolen skal ikke drive etterforskning. De skal melde fra, så er det barnevernet og politiet som har ansvaret for å få slutt på overgrepene. Et godt samarbeid med barnevernet er viktig for at skolen skal kunne gi barnet den rette hjelpen (Barnevernloven).

I Norge har alle offentlig ansatte meldeplikt til barnevernet dersom det foreligger mistanke om overgrep eller omsorgssvikt (Barnevernloven).

Det er dermed oppsiktsvekkende at enkelte ansatte i skolen, både lærere og helsesøstre ikke har skrevet en eneste bekymringsmelding i løpet av sin karriere (Enoksen m.fl. 2015).

Selv om politi og barnevern har ansvar for å etterforske mulige overgrep og vold i hjemmet, har vi alle et ansvar å melde fra, å bry oss. Ansatte i offentlig sektor, har opplysningsplikt overfor barnevernet, denne plikten er et selvstendig og personlig ansvar. Plikten gjelder når det foreligger mistanker om vold, overgrep eller omsorgssvikt.

Også dersom barnet viser vedvarende, alvorlige atferdsvansker ifølge lov om barnevernstjenester § 6-4 (Barnevernloven).

Skolen hvor sosiallæreren jobber har deltatt i et prosjekt i regi av Reddbarna, som har hatt fokus på å klargjøre og kvalitetssikre håndteringen av bekymringer. Sosiallærer mener at dette har ført til en standardheving av samarbeidet. Gjennom dette prosjektet mener sosiallærer at samarbeidet mellom skolen og eksterne etater som barnevern- og familievernkontorer har bedret seg. Det er fremdeles individuelle forskjeller mellom saksbehandlere, hvordan oppfølgingen og videre samarbeid blir mellom skolen og eksterne etater.

På rektors skole har de et formalisert samarbeid med enkelte eksterne etater. Men rektor påpeker at samarbeidet med barnevernet er preget av tilfeldigheter til tider;

”Jeg har[...]etterlyst om barneverntjenesten kunne ha vært inni noe av det samme for de er mer tilfeldig på og av. Så vi har en person i pp tjenesten som[...]kontaktperson så hvis jeg lurert på noe så kan jeg ringe til den og så kan den bringe det videre. Jeg skulle ønsket at jeg hadde en sånn i barneverntjenesten også[...], men ikke fått noe gehør for det[...]” (Sitat fra intervju med rektor).

Thorkildsen påpeker at det er behov for et slikt lavterskeltilbud som en kan drøfte saker anonymt og uformelt, slik at en kan være mer sikker på om man skal melde bekymringen (2015).

I vårt distrikt kan alle som er bekymret for om et barn eller ungdom er utsatt for vold eller seksuelle overgrep, drøfte saken anonymt hos Statens Barnehus. De vil kunne gi råd og veiledning om det skal sendes en bekymringsmelding til barnevernet (2016).

Samarbeidet kan bli bedre

Til tross for at en del fungerer greit, sier intervjupersonene fra skolen helt klart at det er åpenbart forbedringspotensial hos deres skoler.

I følge tiltaksplanen skal det tverrfaglige samarbeidet styrkes. Det skal iverksettes tiltak slik at barn som trenger hjelp fra offentlige etater møter ansatte som har kunnskap om overgrep (BLD 2014).

Det oppmuntres også til å ta frivillige organisasjoner med i samarbeidet. De taler de utsattes sak og kan tilføre offentlige instanser ytterligere kunnskap (BLD 2014).

Vi stiller spørsmål ved tiltak der det er samarbeid mellom etater hvor skolen, som er en vesentlig del av barnas hverdag, ikke er nevnt som samarbeidspartner. Det virker som om det er etater som barnevernet, helse- og omsorgstjenesten, krisesenter og BUPer som skal bedre sitt samarbeid. Skolen er ute på ”vingen” og skal opparbeide seg kompetanse på fenomenet. Barna tilbringer mange timer på skolen og det er skoleansatte som jobber tett med barna, som kjenner dem. Hvorfor nevnes ikke skolen som en likeverdig samarbeidspart som de andre instansene? Hva med samarbeid internt på skoler, synliggjøring, opplysning om saker?

Fagfolk som vil jobbe for en åpnere kultur i forhold til seksuelle overgrep og vold må få et felles kunnskapsgrunnlag. Tverrfaglig samarbeid, veiledning og faglig utvikling må på plass. Da er mulighetene bedre for å hjelpe barn og fri dem for skammen. Skam og skyld er medvirkende årsaker til at barn ikke sier fra om sine vonde opplevelser. Voksne med innsikt i fenomenet vold og seksuelle overgrep kan jobbe for opplysning slik at tabuet minskes og det blir mer akseptabelt å snakke om (Thorkildsen 2015).

Historisk sett har avskamming et potensiale. Mennesker har endret holdninger tidligere, før i tiden var det en skam å få barn utenfor ekteskap. Den følelsen er nesten fraværende i dag. For å kunne stå i situasjonen som fagperson er det av betydning å kunne snakke åpent om følelser og forholde seg til ubehaget. Det viser seg i tabukulturen at det er den som skal spørre om seksuelle overgrep og vold som finner det vanskeligst å forholde seg til temaet.

Når direkte spørsmål blir stilt er det ikke uvanlig at mange ønsker å svare ærlig på direkte spørsmål om overgrep. NKVTS har foretatt meningsmålinger og pilotprosjekt som understøtter dette (Thorkildsen 2015).

Samarbeid om barnets beste

På dette punktet var både rektor og sosiallærer klare på at slik det fungerer per i dag er det avhengig av samarbeidsevnen til den enkelte saksbehandler. Også på dette punktet er det viktig at hele systemet tar utgangspunkt i formålet med taushetsplikten, nemlig å sikre en helhetlig saksgang og det beste for barnet.

Blant annet skal det arbeides med bestemmelser om taushetsplikt og opplysningsplikt (BLD 2014). Siden både rektor og sosiallærer opplever at samarbeidet er avhengig av forståelse, innsikt og velvilje fra den enkelte saksbehandler, er det klart at det er et behov for en slik klarlegging av bestemmelsene om taushetsplikt – de må ikke være til hinder for å gjennomføre best mulig tiltak for den enkelte elev.

Å se at barn lider under omsorgssvikt er smertefullt. Det er lettere for oss alle å lukke øynene for det som skjer, selv om det berører oss følelsesmessig. Det hjelper ikke familiene som sliter. Vi svikter de det gjelder. I en erkjennelsesprosess stilles det store krav til oss som fagfolk og ansvarlige voksne. Fagfolk nøler med å avsløre omsorgssvikt fordi det skaper store følelsesutbrudd. Det skaper bekymring for foreldre. Det kan utløse sterke reaksjoner fra sosiale nettverk og vårt eget profesjonelle nettverk, fra samfunnet og at det formidles gjennom media. *Vi nøler derfor med å sette ord på våre bekymringer og med å dele dem med hverandre og med foreldrene* (Killèn 2015:25).

5 Avslutning

Vi har i løpet av arbeidet med denne oppgaven fått et innblikk i hvordan noen skoler jobber for å avdekke og håndtere vold og seksuelle overgrep mot barn i småskolealder. Dette er kunnskap som har kommet frem, ikke bare i de intervjuene vi har gjennomført, men også i måten de intervjuene vi ikke fikk gjennomført ble takket nei til.

Kritisk blick på oppgaveprosessen

Gjennom hele prosessen med bacheloroppgaven, har vi hatt fokus på vår egen forforståelse. Dette for å ikke sette vårt personlige preg på datamaterialet fra intervjuene.

Vi har vært forsiktige med å ikke tolke intervjupersonenes utsagn slik at de endres til slik vi i utgangspunktet tror det er. Hele tiden har vi hatt fokus på oppgavens gyldighet og relevans.

Dette har vi sikret oss ved å tenke gjennom de kildene vi har valgt å benytte, både for å belyse selve temaet og problemstillingen vår, også for å understreke det intervjupersonene sier.

De resultatene vi har fått frem etter intervjuprosessen og analysen, har vi forholdt oss til på en reflektert måte. Med det mener vi at vi har fått løftet resultatet fra en enkeltstående persons mening til en innholdsrik og teoretisk forankret tekst.

Gruppen har vært samlet i en oppfatning av at vi ikke skal tillegge intervjupersonenes utsagn, egne tolkninger. Dette ville vært til forringelse av resultatets pålitelighet og gyldighet. Vi har, i gruppen, hatt reflekterende samtaler også med vår veileder for å sikre oss at vi hadde rett forståelse av omfanget i oppgaven. Det har vært en lærerik prosess. Vi har aldri skrevet en så omfangsrik oppgave før. Vi har dessuten måttet ta hensyn til forskningsetiske føringer gjennom hele prosessen, både hvordan vi kan fremstille intervjupersonene og hvordan vi presenterer datamaterialet i oppgaven.

Vi sitter igjen med en erkjennelse av at det gjennomføres til dels mye godt arbeid på tema vold og seksuelle overgrep i skoleverket, men at kvaliteten på arbeidet er avhengig av at personalet er dedikert og har inngående kunnskap om temaet. Vi ser også at det er forbedringspotensial i forhold til organisering av arbeidet med dette i skolen. Dette for å sikre en gjennomgående god kvalitet i arbeidet, slik at det ikke blir tilfeldighetene som rår. Dette gjelder først og fremst avdekkingen av vold og seksuelle overgrep. Når det gjelder skolens håndtering i etterkant av avdekking, er det også her behov for en strukturell gjennomgang for å sørge for at de rutineene som foreligger er tilstrekkelige. Vi har også sett at kvaliteten på det tverrfaglige samarbeidet som skjer i etterkant av skolens avdekking, er avhengig av den enkelte barnevernskonsulents egen fortolkning av taushetsplikt.

Det foreligger systemer på enkelte skoler, men disse er ikke enhetlige eller uniforme. Dette gjør det tverrfaglige tilbudet til barna som utsettes for dette vanskelig å kvalitetssikre. Et standardisert system for avdekking og håndtering vil sannsynligvis lette det tverretatlige og tverrfaglige samarbeidet ved at den enkelte barnevernstjenesten vil ha tilsvarende systemer og rutiner som er gjenkjennelige i de forskjellige skolene.

Konklusjon

Gjennom oppgaven og spesielt i oppgavens diskusjonsdel, kan vi konkludere med at skolens håndtering og avdekking av vold og seksuelle overgrep mot barn i småskolealder, 6-10 år, ikke er tilfredsstillende. Dette skyldes at det ikke ligger klare føringer fra myndighetene på hvor mye kompetanse de skoleansatte må ha for å jobbe med barn. Skolen er heller ikke nevnt i flere av rapportene og tiltaksplanene, som en samarbeidende instans for å hjelpe barna.

Samtidig som vi skriver vår oppgave, ser vi at det skjer mye på de ulike ressursidene med fokus på vårt tema. Noe er i ferd med å skje, og at skolen vil bli en mer sentral aktør i fremtiden for å avdekke og håndtere vold og seksuelle overgrep mot barn. Det ser ut til at det

skjer en positiv utvikling, noe som kan ta bort det store tabuet som omkranser hele dette temaet.

Å sette avdekking og håndtering av vold og seksuelle overgrep mot barn på alle profesjonsutdanningenes fagplaner, vil bidra til økt kompetanse, noe som vil hjelpe flere barn. Det er viktig at vi tror at noen barn opplever vold eller seksuelle overgrep, slik oppgavetittelen sier; du ser det ikke før du tror det. Da må vi sørge for at vi og andre ser det, slik at vi tror det. Først når erkjennelsen er tilstede, evner vi å gjøre noe med det.

Vold og seksuelle overgrep fører til store helseproblemer og er definert som et folkehelseproblem. Å forebygge at barn og unge blir traumatiserte, er et arbeid skolen må involveres i, både for samfunnsøkonomiske hensyn og hensynet til hvert enkelt menneskes integritet.

”Det er ikke slutten, det er ikke en gang begynnelsen på slutten, men kanskje slutten på begynnelsen” (vår gjengivelse etter Churchill 1942).

Bibliografi

Andersen, I.L. (2014). Traumebevisst tilnærming. I: S. Sjøftestad & I. L. Andersen (red). *Seksuelle overgrep mot barn. Traumebevisst tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget. **(11 sider)**

Barne -, likestillings – og inkluderingsdepartementet (2013 a). *Barndommen kommer ikke i reprise. Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdommer (2014 – 2017)*. Hentet 12.mai 2016 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/BLD/Strategi_Overgrep_m.bokmerker_revidert.pdf **(128 sider)**

Barne-,likestillings- og inkluderingsdepartementet (2013 b). *Du ser det ikke før du tror det. Rapport fra nasjonal konferanse om tidlig innsats rettet mot barn i alderen 0 – 6 år*. Hentet 18. april 2016 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rapporter/2013/du_ser_det_ikke.pdf **(70 sider)**

Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartementet (2014). *En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014 – 2017)*. Hentet 9. mars 2016 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/foa/bld_overgrep_web.pdf. **(37 sider)**

Barneombudet. (2010). *Ekspert på incest. Å bli utsatt for seksuelle overgrep av en du kjenner*. Hentet 20.april 2016 fra https://issuu.com/barneombudet/docs/ekspert-pa-incest_barneombudet/28?e=1769342/4964371 **(28 sider)**

Barnevernloven. *Lov av 1. januar 1993 om barneverntjenester*.

Borg, E., Drange, I., Fossetøl, K. & Jarning, H. (2014). *Et lag rundt læreren. En kunnskapsoversikt*. Arbeidsforskningsinstituttet Høgskolen i Oslo og Akershus. Hentet 12. mai 2016 fra http://www.udir.no/globalassets/upload/forskning/2014/delrapport_kunnskapsoversikt_et-lag-rundt-lareren.pdf **(138 sider)**

Borg, E., Christensen, H., Fossetøl, K. & Pålshaugen, Ø. (2015). *Hva lærerne ikke kan! Et kunnskapsgrunnlag for satsing på bruk av flerfaglig kompetanse i skolen*. Arbeidsforskningsinstituttet Høgskolen i Oslo og Akershus. Hentet 12.mai 2016 fra http://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/forskningsrapporter/sluttrapport_hva-larerne-ikke-kan_med-sammendrag.pdf **(57 sider)**

Churchill, W. (1942) *The bright gleam of victory*. London. Hentet 16. April 2016 <http://www.winstonchurchill.org/resources/speeches/1941-1945-war-leader/987-the-end-of-the-beginning>

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving* 5.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Eide – Midtsand, N.(2014). Utfordringer og muligheter knyttet til skam og skyld i terapien til en tolv år gammel gutt. I: S. Sjøftestad og I. L. Andersen (red). *Seksuelle overgrep mot barn. Traumebevisst tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget. **(35 sider)**

Embree, L. (2013). *Refleksiv analyse - ei første innføring i fenomenologisk gransking*. 2. utg. Trondheim: Akademika Forlag. (**204 sider**)

Enoksen, B., Håland, H., & Waldeland, R. R. (2015). *"Det var hemmelig, det var min skyld"- Forebygging av overgrep mot barn og unge*. Info Vest Forlag A.S. (**116 sider**)

Felitti m.fl. (1998) Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine*, 14 (4):245 - 258 DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/S0749-3797\(98\)00017-8](http://dx.doi.org/10.1016/S0749-3797(98)00017-8)

Fjelly, B. & Andreassen, I. (2015, 26. mars). *Aktive helsesøstre avdekker overgrep*. NRK Buskerud. Hentet 10. mai 2016 fra <http://www.nrk.no/buskerud/helsesostrene-i-lier-avdekker-overgrep-1.12278532>

FN (1991) *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Barne –og familiedepartementet. Hentet 3. april, 2016 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf (**59 sider**)

Fellesorganisasjonen (2015). *FO Yrkesetisk grunnlagsdokument*. Hentet 11. april 2016 fra <https://www.fo.no/getfile.php/01%20Om%20FO/Hefter%20og%20publikasjoner/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument%202015.pdf>

Forvaltningsloven. *Lov av 1. januar 1970 om behandlingsmåten i forvaltningssaker*.

Gamst, K. T. (2013). *Profesjonelle barnesamtaler - Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget. (**93 sider**)

Glad, K.A., Øverlien, C. & Dyb, G. (2010). *Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn. En kunnskapsoversikt*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Hentet 12.mai 2106 fra <https://www.nkvts.no/rapport/forebygging-av-fysiske-og-seksuelle-overgrep-mot-barn-en-kunnskapsoversikt/> (**27 sider**)

Helsedirektoratet (2014). *Miljø og helse i skolen. Veileder til forskrift om miljørettet helsevern i barnehage og skoler*. Hentet 9. mai 2016 fra <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/418/Miljo-og-helse-i-skolen-Veileder-til-forskrift-om-miljorettet-helsevern-i-barnehager-og-skoler-IS-2073.pdf>

Heltne, U., & Steinsvåg, Ø. (2012). *Barn som lever med vold i familien - Grunnlag for beskyttelse og hjelp*. Oslo: Universitetsforlaget. (**73 sider**)

Jacobsen, D.I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 3.utg. Oslo: Cappelen Damm AS. (**62 sider**)

Johannesen, A., Tufte, P.A. & Kristoffersen, L. (2009). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 3.utg. Oslo: Abstrakt Forlag (**19 sider**)

Killèn, K. (2015). *Sveket 1 - Risiko og omsorgssvikt - et helseproblem og tverrfaglig ansvar*. 5. utg. Oslo: Kommuneforlaget A.S. **(125 sider)**

Kunnskapsdepartementet. (2016) *Forskrift om endring i forskrift om rammeplan for praktisk – pedagogisk utdanning*. Hentet 18. april 2016 fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-03-15-284> **(1 side)**

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A.S. **(250 sider)**

Larsen, H.(2015, 27.10). "Min diagnose var alt for lite kjærlighet" *Altaposten*, Hentet 5. Mai fra <http://www.altaposten.no/lokalt/nyheter/2015/10/27/%E2%80%93Min-diagnose-var-for-lite-kj%C3%A6rlighet-11737025.ece>

Løgstrup, K. E. (1991). *Den etiske fordring*. 2. utg. København: Gyldendalske boghandel. **(286 sider)**

Myhre, M., Thoresen, S., & Hjemdal, O.K.(2015). *Vold og voldtekt i oppveksten. En nasjonal intervjuundersøkelse av 16 – og 17 – åringene*. NKVTS. Hentet 12. mai 2016 fra https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/vold_voldtekt_i_oppveksten1.pdf **(41 sider)**

NESH. (2016). *Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora*. Hentet 11. mai 2016 fra https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf

Neubauer, S. R. (2016). *Identifying sexually abused children through their art*. Child Abuse Education Foundation. Hentet 3. april 2016 fra http://caefwi.org/uploads/caef_brochure.pdf **(10 sider)**

Norsk Kunnskapssenter om Vold og Traumatisk Stress. (2004) <https://www.nkvts.no>

Opplæringslova. *Lov av 1. august 1999 om grunnskolen og den videregående opplæringa*.

Raundalen, M. (2012). Vi må snakke med barna om volden. I:U. Heltne & Ø.Steinsvåg, *Barn som lever med vold i familien - Grunnlag for beskyttelse og hjelp*. Oslo: Universitetsforlaget. **(10 sider)**

Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse - Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget. **(140 sider)**

Statens Barnehus. (2016). *Råd og veiledning*. Hentet 10. Mai 2016 fra <http://www.statensbarnehus.no/barnehus/stavanger/rad-og-veiledning/?lang=nb>

Steinkopf, H.(2014). Hjernen bak det hele. I: S Søftestad, & I.L.Andersen (red). *Seksuelle overgrep mot barn. Traumebevisst tilnærming*. Oslo: universitetsforlaget. **(15 sider)**

Straffeloven. *Lov av 20. mai 2005 om straff.*

Søftestad, S. (2008). *Avdekking av seksuelle overgrep- veier ut av fortielsen.* Oslo: Universitetsforlaget. (**183 sider**)

Søftestad, S., & Andersen, I. L. (red) (2014). *Seksuelle overgrep mot barn - traumebevisst tilnærming.* Oslo: Universitetsforlaget. (**146 sider**)

Teigmo, A. M. (2016) *Lær å snakke om seksualitetens lyse og mørke sider.* Høgskolen i Oslo og Akershus. Hentet 10. mai 2016 fra <http://www.hioa.no/Aktuelle-saker/Laer-aa-snakke-om-seksualitetens-lyse-og-moerke-sider>

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse - En innføring i kvalitativ metode.* 4.utg. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke A.S.

Thorkildsen, I. M. (2015). *Du ser det ikke før du tror det - Et kampskrift for barns rettigheter.* Bergen: Vigmostad & Bjørke A.S. (**268 sider**)

Utdanningsdirektoratet (2006) *Kunnskapsløftet.* Hentet 18 mai 2016 fra: <http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/>

Utdanningsdirektoratet (2016) *Nytt for grunnskole og videregående opplæring i 2016.* Hentet 18 mai 2016 fra: <http://www.udir.no/Lareplaner/Aktuelt/nytt-for-grunnskole-og-videregaende-opplaring-i-2016/> (**4 sider**)

Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet - barns strategier.* Oslo: Universitetsforlaget. (**151 sider**)

Øverlien, C., & Moen, L. H. (2016). « *Takk for at du spør!*» *En oppfølgingsstudie om kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn blant blivende barnevernespedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere.* Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Hentet 18. april 2016 fra https://www.nkvts.no/content/uploads/2016/02/Rapport_NKVTS_3_2016_net.pdf (**58 sider**)

Zippys venner. (2011). *Voksne for barn.* Hentet 10. mai 2016 fra http://www.vfb.no/no/zippys_venner/

Aasland, M. W. (2004). *"...si det til noen..."*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS (**96 sider**)

Selvvalgt pensum

Andersen, I.L. (2014). Traumebevisst tilnærming. I: S. Sjøftestad & I. L. Andersen. *Seksuelle overgrep mot barn. Traumebevisst tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget. **(11 sider)**

Annerbäck, E-M., Wingren, G., Svedin, G.G. & Gustafsson, P.A. (2010). Prevalence and characteristics of child physical abuse in Sweden – findings from a population – based youth survey *Academic journal*, 99 (8): 1229-1236. DOI: 10.1111/j.1651-2227.2010.01792.x **(7 sider)**

Barne-, likestillings – og inkluderingsdepartementet (2013 a). *Barndommen kommer ikke i reprise. Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdommer (2014 – 2017)*. Hentet 12.mai 2016 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/BLD/Strategi_Overgrep_m.bokmerker_revidert.pdf **(128 sider)**

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2013 b). *Du ser det ikke før du tror det. Rapport fra nasjonal konferanse om tidlig innsats rettet mot barn i alderen 0 – 6 år*. Hentet 18. april 2016 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rapporter/2013/du_ser_det_ikke.pdf **(70 sider)**

Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartementet (2014). *En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014 – 2017)*. Hentet 9. mars 2016 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/foa/bld_overgrep_web.pdf. **(37 sider)**

Barneombudet. (2010). *Ekspert på incest. Å bli utsatt for seksuelle overgrep av en du kjenner*. Hentet 20.april 2016 fra https://issuu.com/barneombudet/docs/ekspert-pa-incest_barneombudet/28?e=1769342/4964371 **(28 sider)**

Barnevernloven. *Lov av 1. januar 1993 om barneverntjenester*.

Borg, E., Drange, I., Fossetøl, K. & Jarning, H. (2014). *Et lag rundt læreren. En kunnskapsoversikt*. Arbeidsforskningsinstituttet Høgskolen i Oslo og Akershus. Hentet 12. mai 2016 fra http://www.udir.no/globalassets/upload/forskning/2014/delrapport_kunnskapsoversikt_et-lag-rundt-lareren.pdf **(138 sider)**

Borg, E., Christensen, H., Fossetøl, K. & Pålshaugen, Ø. (2015). *Hva lærerne ikke kan! Et kunnskapsgrunnlag for satsing på bruk av flerfaglig kompetanse i skolen*. Arbeidsforskningsinstituttet Høgskolen i Oslo og Akershus. Hentet 12.mai 2016 fra http://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/forskningsrapporter/sluttrapport_hva-larerne-ikke-kan_med-sammendrag.pdf **(57 sider)**

Churchill, W. (1942) *The bright gleam of victory*. London. Hentet 16. April 2016 <http://www.winstonchurchill.org/resources/speeches/1941-1945-war-leader/987-the-end-of-the-beginning>

Eide – Midtsand, N.(2014). Utfordringer og muligheter knyttet til skam og skyld i terapien til en tolv år gammel gutt. I: S. Søftestad og I. L. Andersen. *Seksuelle overgrep mot barn. Traumebevisst tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget. **(35 sider)**

Embree, L. (2013). *Refleksiv analyse - ei første innføring i fenomenologisk gransking*. 2. utg. Trondheim: Akademika Forlag.**(204 sider)**

Enoksen, B., Håland, H., & Waldeland, R. R. (2015). "*Det var hemmelig, det var min skyld*"-Forebygging av overgrep mot barn og unge. Info Vest Forlag A.S. **(116 sider)**

Felitti m.fl. (1998) Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine*, 14 (4):245 - 258 DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/S0749-3797\(98\)00017-8](http://dx.doi.org/10.1016/S0749-3797(98)00017-8). **(13 sider)**

Fjelly, B. & Andreassen, I. (2015, 26. mars). *Aktive helsesøstre avdekker overgrep*. NRK Buskerud. Hentet 10. mai 2016 fra <http://www.nrk.no/buskerud/helsesostrene-i-lier-avdekker-overgrep-1.12278532>

FN (1991) *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Barne –og familiedepartementet. Hentet 3. april, 2016 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf (**59 sider**)

Fellesorganisasjonen (2015). *FO Yrkesetisk grunnlagsdokument*. Hentet 11. april 2016 fra https://www.fo.no/getfile.php/01%20Om%20FO/Hefter%20og%20publikasjoner/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument_2015.pdf

Forvaltningsloven. *Lov av 1. januar 1970 om behandlingsmåten i forvaltningssaker*.

Gamst, K. T. (2013). *Profesjonelle barnesamtaler - Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget. (**93 sider**)

Glad, K.A., Øverlien, C. & Dyb, G. (2010). *Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn. En kunnskapsoversikt*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Hentet 12.mai 2106 fra <https://www.nkvts.no/rapport/forebygging-av-fysiske-og-seksuelle-overgrep-mot-barn-en-kunnskapsoversikt/> (**27 sider**)

Helsedirektoratet (2014). *Miljø og helse i skolen. Veileder til forskrift om miljørettet helsevern i barnehage og skoler*. Hentet 9. mai 2016 fra <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/418/Miljo-og-helse-i-skolen-Veileder-til-forskrift-om-miljorettet-helsevern-i-barnehager-og-skoler-IS-2073.pdf>

Heltne, U., & Steinsvåg, Ø. (2012). *Barn som lever med vold i familien - Grunnlag for beskyttelse og hjelp*. Oslo: Universitetsforlaget. (**73 sider**)

Jacobsen, D.I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 3.utg. Oslo: Cappelen Damm AS. (**62 sider**)

- Johannesen, A., Tufte, P.A. & Kristoffersen, L. (2009). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 3.utg. Oslo: Abstrakt Forlag **(19 sider)**
- Killèn, K. (2015). *Sveket I - Risiko og omsorgssvikt - et helseproblem og tverrfaglig ansvar*. 5. utg. Oslo: Kommuneforlaget A.S. **(125 sider)**
- Kunnskapsdepartementet. (2016) *Forskrift om endring i forskrift om rammeplan for praktisk – pedagogisk utdanning*. Hentet 18. april 2016 fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-03-15-284> (**1 side**)
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. 3. utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A.S. **(250 sider)**
- Larsen, H.(2015, 27.10). ”Min diagnose var alt for lite kjærlighet” *Altaposten*, Hentet 5. Mai fra <http://www.altaposten.no/lokalt/nyheter/2015/10/27/%E2%80%93Min-diagnose-var-for-lite-kj%C3%A6rlighet-11737025.ece>
- Løgstrup, K. E. (1991). *Den etiske fordring*. 2. utg. København: Gyldendalske boghandel. **(286 sider)**
- Myhre, M., Thoresen, S., & Hjemdal, O.K.(2015). *Vold og voldtekt i oppveksten. En nasjonal intervjuundersøkelse av 16- og 17-åringer*. NKVTS. Hentet 12. mai 2016 fra https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/vold_voldtekt_i_oppveksten1.pdf **(41 sider)**
- NESH. (2016). *Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora*. Hentet 11. mai 2016 fra https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf
- Neubauer, S. R. (2016). *Identifying sexually abused children through their art*. *Child Abuse Education Foundation*. Hentet 3. april 2016 fra http://caefwi.org/uploads/caef_brochure.pdf (**10 sider**)
- Norsk Kunnskapscenter om Vold og Traumatisk Stress. (2004) <https://www.nkvts.no>
- NOU:2015:2. *Å høre til. Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. **(13 sider)**
- NOU:2015:8. *Fremtidens skole. Fornyelse av fag og kompetanser*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. **(15 sider)**
- Opplæringslova. *Lov av 1. august 1999 om grunnskolen og den videregående opplæringa*.
- Raundalen, M. (2012). *Vi må snakke med barna om volden*. I:U. Heltne & Ø.Steinsvåg, *Barn som lever med vold i familien - Grunnlag for beskyttelse og hjelp*. Oslo: Universitetsforlaget. **(10 sider)**

Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse - Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget. **(140 sider)**

Statens Barnehus. (2016). *Råd og veiledning*. Hentet 10. Mai 2016 fra <http://www.statensbarnehus.no/barnehus/stavanger/rad-og-veiledning/?lang=nb>

Stavanger kommune. (2014). *Trygg – Fri Fra vold! Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014 – 2018*. Hentet 18. april 2016 fra http://www.stavanger.kommune.no/Documents/140000129953_1910875.pdf **(26 sider)**

Sosial – og helsedirektoratet (2003). *Seksuelle overgrep mot barn. En veileder for hjelpeapparatet*. Hentet 15. mai 2016 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2003/0017/ddd/pdfv/286825-seksuelle_overgrep_mot_barn.pdf **(35 sider)**

Steinkopf, H. (2014). *Hjernen bak det hele. I: S Søftestad, & I.L.Andersen (red). Seksuelle overgrep mot barn. Traumebevisst tilnærming*. Oslo: universitetsforlaget. **(15 sider)**

Straffeloven. *Lov av 20. mai 2005 om straff*.

Søftestad, S. (2008). *Avdekking av seksuelle overgrep- veier ut av fortielsen*. Oslo: Universitetsforlaget. **(183 sider)**

Søftestad, S., & Andersen, I. L. (2014). *Seksuelle overgrep mot barn - traumebevisst tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget. **(146 sider)**

Teigmo, A. M. (2016) *Lær å snakke om seksualitetens lyse og mørke sider*. Høgskolen i Oslo og Akershus. Hentet 10. mai 2016 fra <http://www.hioa.no/Aktuelle-saker/Laer-aa-snakke-om-seksualitetens-lyse-og-moerke-sider>

Thorkildsen, I. M. (2015). *Du ser det ikke før du tror det - Et kampskrift for barns rettigheter*. Bergen: Vigmostad & Bjørke A.S. **(268 sider)**

Utdanningsdirektoratet (2006) *Kunnskapsløftet*. Hentet 18 mai 2016 fra: <http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/>

Utdanningsdirektoratet (2013). *Læreplan i samfunnsfag*. Hentet 8.mai, 2016 fra <http://www.udir.no/kl06/SAF1-03/Kompetansemaal?arst=372029322&kmsn=-669472951>

Utdanningsdirektoratet (2016) *Nytt for grunnskole og videregående opplæring i 2016*. Hentet 18 mai 2016 fra: <http://www.udir.no/Lareplaner/Aktuelt/nytt-for-grunnskole-og-videregaende-opplaring-i-2016/> **(4 sider)**

Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet - barns strategier*. Oslo: Universitetsforlaget. **(151 sider)**

Øverlien, C., & Moen, L. H. (2016). « *Takk for at du spør!* » *En oppfølgingsstudie om kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn blant blivende barnevernespedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Hentet 18. april 2016 fra https://www.nkvts.no/content/uploads/2016/02/Rapport_NKVTS_3_2016_net.pdf (**58 sider**)

Zippys venner. (2011). *Voksne for barn*. Hentet 10. mai 2016 fra http://www.vfb.no/no/zippys_venner/

Aasland, M. W. (2004). "*...si det til noen...*". Kristiansand: Høyskoleforlaget AS (**96 sider**)

Obligatorisk erklæring

Kandidatnummer: Merethe Hauge Larsen Are Yngvar Myhra Hilde Sivertsen Heidi Skarås
Navn på studiet: Vernepleie 12 Deltid
Navn på eksamen: Bacheloroppgaven
Emnekode: 303-d
Innleveringsfrist: 19.05.2016
Antall ord: 14245

Eksempler på fusk i forbindelse med oppgaver og hjemmeeksamener:

- gjengivelse av stoff/materiale hentet fra lærebøker, andre fagbøker, tidsskrifter, egne eller andres oppgaver osv. som er framstilt uten kildehenvisning og klar markering av at det er sitater
- besvarelse eller tekst som er hentet fra internett og utgitt som egen besvarelse
- besvarelse som i sin helhet er brukt av studenten ved en tidligere eksamen
- besvarelse som er brukt av en annen person ved en tidligere eksamen
- besvarelse som er utarbeidet av en annen person for studenten
- innlevert arbeid av praktisk eller kunstnerisk art som er laget av andre enn studenten selv
- samarbeid som fører til at en besvarelse i det alt vesentlige er lik en annen besvarelse til samme eksamen der det kreves individuelle besvarelser

Retningslinjer om fusk finner du her:

- lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler § 4-7 og § 4-8
- forskrift 11. desember 2015 nr. 1665 om [opptak, studier, eksamen og grader ved VID vitenskapelige høyskole](#) § 30
- retningslinjer for behandling av fusk eller forsøk på fusk ved VID vitenskapelig høyskole fastsatt 18. desember 2015.

Ved å signere med kandidatnummer erklærer jeg å være kjent med VID vitenskapelige høyskoles retningslinjer om plagiering og fusk, og at min besvarelse er i samsvar med disse bestemmelsene.

Kandidatnummer: _____

Bacheloroppgaver med karakteren A-B:

Jeg samtykker i at min bacheloroppgave publiseres i VID vitenskapelig høgskole åpne elektroniske arkiv (VID OPEN):

Sett kryss Ja: Nei:

Vedlegg: 1 Intervju guide rektor

Først en hilserunde og presentasjon av hvem vi er.

Kort presentasjon av hvorfor vi skal intervju dem og avklaring av vår bakgrunn.

Intervjuet vil bli tatt opp på bånd.

I tiltaksplanen fra regjeringen (En god barndom varer livet ut, 2014- 2017) påpekes det at ansatte i offentlige tjenester må ha kompetanse på å oppdage og gi tidlig hjelp til familier som har det vanskelig.

Tiltaksplanen fastslår videre at ansatte må ha kompetanse til å gjenkjenne tegn eller atferd som gir grunn til bekymring for om barnet er utsatt for overgrep.

1. Hvilken yrkeserfaring og utdanning har du?
2. Hvilken kompetanse har du/dere for å fange opp tegn på at barn er utsatt for overgrep og på hvilken måte har du/dere tilegnet dere denne kompetansen? Hvilken faglig tilnærming har du/dere?
3. På hvilken måte legges det til rette for at ansatte får tilegne seg den nødvendige kompetansen for å fange opp utsatte barn?
4. Hvilke signaler/ tegn hos eleven gir grunn til bekymring?
5. Finnes det retningslinjer for hvordan dere skal håndtere en bekymring om overgrep? Hva består retningslinjene av og hvem har utarbeidet de? (Fra kommune eller regjering?)
Vennligst utdyp ditt svar.
6. Hvordan samarbeides det med skolen når det gjelder relevante opplysninger fra barnevern/ helsevesenet eller andre instanser som er involvert i barnet, der barnet/ familien er under oppsyn fra før?
7. På hvilken måte informeres barnet om hva som skal skje i de tilfeller det mistenkes vold eller seksuelle overgrep? Hvordan håndteres en slik situasjon. Vennligst utdyp dersom skolen har erfaring.

Videre sier tiltaksplanen at skolen har en viktig rolle i arbeidet med å forebygge seksuelle overgrep mot barn. Dette er fastslått i kunnskapsmålene i læreplanen, og sier at barn og ungdom gjennom skolen skal få kunnskaper om vold knyttet til seksualitet.

8. På hvilket trinn får elevene denne undervisningen og hvordan konkret foregår undervisningen?

9. Hvilke rutiner har skolen for å sikre at målene i læreplanen nås?

10. Hvordan kvalitetssikres dette?

Dersom personen vi intervjuer har noe å tilføye som er relevant, og som vi ikke har tenkt over, er vi takknemlige for innspill.

Vedlegg 2: Intervju guide sosiallærer

Først en hilserunde og presentasjon av hvem vi er.

Kort presentasjon av hvorfor vi skal intervju dem og avklaring av vår bakgrunn.

Intervjuet vil bli tatt opp på bånd.

Kom gjerne med eksempler som illustrerer svar/belyser spørsmål

I tiltaksplanen fra regjeringen (En god barndom varer livet ut, 2014- 2017) påpekes det at ansatte i offentlige tjenester må ha kompetanse på å oppdage og gi tidlig hjelp til familier som har det vanskelig.

Tiltaksplanen fastslår videre at ansatte må ha kompetanse til å gjenkjenne tegn eller atferd som gir grunn til bekymring for om barnet er utsatt for overgrep.

1. Hvilken yrkeserfaring og utdanning har du? Føler du denne kompetansen er tilstrekkelig for å utføre arbeidsoppgavene dine?
2. Hvilken kompetanse har du for å fange opp tegn på at barn er utsatt for overgrep og på hvilken måte har du/dere tilegnet dere denne kompetansen? Hvilken faglig tilnærming benyttes?
3. Hvordan legges det til rette for at ansatte får tilegne seg den nødvendige kompetansen for å fange opp utsatte barn?
4. Hvilke signaler/ tegn hos eleven gir grunn til bekymring?
5. Finnes det retningslinjer for hvordan dere skal håndtere en bekymring om overgrep? Hva består retningslinjene av og hvem har utarbeidet de? (Fra kommune eller regjering?)

Vennligst utdyp ditt svar.

6. Hvordan samarbeides det med skolen når det gjelder relevante opplysninger fra barnevern/ helsevesenet eller andre instanser som er involvert i barnet, der barnet/ familien er under oppsyn fra før?
7. På hvilken måte informeres barnet om hva som skal skje i de tilfeller det mistenkes vold eller seksuelle overgrep? Hvordan håndteres en slik situasjon. Vennligst utdyp dersom skolen har erfaring.

Videre sier tiltaksplanen at skolen har en viktig rolle i arbeidet med å forebygge seksuelle overgrep mot barn. Dette er fastslått i kunnskapsmålene i læreplanen, og sier at barn og ungdom gjennom skolen skal få kunnskaper om vold knyttet til seksualitet.

8. På hvilket trinn får elevene denne undervisningen og hvordan konkret foregår undervisningen?

9. Hvilke rutiner har skolen for å sikre at målene i læreplanen nås?

10. Hvordan kvalitetssikres dette?

Dersom du har noe å tilføye som er relevant, og som vi ikke har tenkt over, er vi takknemlige for innspill.

Vedlegg 3: Barnevern Proffen

Først en hilserunde og presentasjon av hvem vi er.

Kort presentasjon av hvorfor vi skal intervju dem og avklaring av vår bakgrunn

(Barnevernsproffene)

Tiltaksplanen fra regjeringen sier at skolen har en viktig rolle i arbeidet med å forebygge seksuelle overgrep mot barn. Dette er fastslått i kunnskapsmålene i læreplanen, og sier at barn og ungdom gjennom skolen skal få kunnskaper om vold knyttet til seksualitet.

1. Kan du fortelle litt om deg selv, alder og hvordan du hadde det på skolen?
2. På hvilken måte ble det som skjedde med deg oppdaget av systemet?
3. Hvordan opplevde du at «systemet» håndterte dette videre?
4. Fikk du undervisning om vold, overgrep og seksualitet på skolen?
 - a. Evt. I hvilket klassetrinn? Hvem underviste, var dette en person som du kjente, var trygg på, og visste hvor du kunne henvende deg i ettertid?
5. Hvordan mener du skolen kan hjelpe barn som blir utsatt for vold og seksuelle overgrep?
6. Visste du at kunne snakke med noen på skolen om dine opplevelser?
7. Mener du at noen burde oppdaget at du hadde det vanskelig tidligere? Hvordan kan du beskrive din oppførsel/atferd/signaler når du var på skolen? Kunne/burde noen sett disse signalene?
7. På hvilken måte føler du deg ivaretatt etter at dine opplevelser ble kjent?
8. Hvilken arena tenker du er den viktigste for å kunne fange opp signaler fra utsatte barn?
9. Ble du informert om hva som skulle skje videre etter dine utfordringer/problemer ble kjent?
10. Hvilke råd vil du gi ansatte i skolen slik at de lettere kan fange opp barn som blir utsatt for vold og seksuelle overgrep?

